Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ КОМИТЕТИ ВА ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ ВИЛОЯТ КЕНГАШИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1928 ЙИЛ 11 ДЕКАБРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 250 (9996). • 1990 йил 29 декабрь • шанба • Баҳоси 3 тийин.

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи халқ депутатлари Съездининг мамлакат халқларига МУРОЖААТНОМАСИ

Азиз ватандошлар!

ССЖИ халқ депутатларининг тўртинчи Съезди сизларга, мамлакат фуқароларига мурожаат қилади.

Биз, ССЖИ халқ депутатлари ўз масъулиятимиз меъёрини англаб, сиёсий ва иқтисодий вазиятни барқарорлаштиришга эришиш, яхшилик сари бурилишни амалга ошириш, мамлакат парчаланишининг олдини олиш учун шу съездда имкони бўлган ҳамма ишни қилдик. Съезд ҳар томонлама ва қатъий дастурни қабул этди, совет кишиларининг талаблари ва умидлари, уларнинг ташвишлари ва фикр-ўйлари шу дастурда ифодалаб берилди.

Съезднинг мамлакатни мушкул аҳволдан қутултириш мақсадини кўзловчи қарорларини сизлар онгли равишда фаол қўллаб-қувватламасангиз, демократик ҳокимият билан халқ баҳамжиҳат ҳаракат қилмаса, бу қарорлар қуруқ сўз бўлиб қолаверади. Биз буни англаб турибмиз ва шу сабабли ҳаммангизни ижобий ҳаракат қилишга қатъият билан даъват этамиз.

Биз ҳақиқий аҳвол ва масъулият туйғуси билан иш тутаётган, ўз хонадонининг, ўз мамлакатининг фаровонлиги йўлида жипслашишга ва ишлашга тайёр бўлган ҳар бир кишини инсоний иноқликка ва ҳамкорликка даъват этамиз. Бир-биримизга қўл узатадиган пайт келди — айни бирлашишгина тарихнинг қалтис даврларида неча марталаб мамлакат халқларининг мушкулини осон қилган.

Қийинчиликлар ўз-ўзидан йўқ бўлиб кетмайди. Келгусида кўпгина синовлар турибди. Аммо биз вазиятни нормаллаштириш учун шароит вужудга келаётганини масъулият билан таъкидлаймиз.

Съезднинг ижроия ҳокимиятини кучайтиришга оид қарорлари давлат бошқарувининг шундай тузилишини вужудга келтирадики, у мамлакатнинг барча фуқаролари, барча ташкилотлар, муассасалар ва корхоналар қонунларни бекаму кўст ижро этишларини таъминлайди. Жиноятчиликка, порахўрликка, пинҳона иқтисодиётга ҳужум қилиш учун шароит яратиш чора-тадбирлари кўрилди.

Биз демократиялашнинг қийин йўлини давом эттиришга чақирамиз, бундан бошқа йўл йўқ. Бироқ ҳаддан ошиш ва бедодлик одамларнинг хавфсизлигига ва ҳатто ҳаётига таҳлика солаётган экан, ўз фуқароларини ҳимоя қилиш давлатнинг энг муҳим вазифасидир. Ҳозир ҳар бир киши ҳозирги ва эртанги кунидан кўнгли тўқ бўлиши учун, мўлкўлчилик вужудга келиши учун, фарзандларимиз соғлом ўсиши учун, одамлар ўзларига ва яқин кишиларига таҳлика туғилишидан чўчимайдиган бўлишлари учун онгли интизомга асосланган энг оддий тартибни таъминлаш масалалари биринчи ўринга чиқмоқда.

Биз пулнинг қадрсизланишини жиловлаш юзасидан, бозорни моллар билан мўл-кўл таъминлаш юзасидан, озиқ-овқат маҳсулотлари одилона тақсимланиши устидан қаттиқ назорат ўрнатилиши учун шошилинч чора-тадбирлар кўрилишини ёқлаб чиқдик. Ҳар бир ходимнинг шахсий манфаати асосида ишлаб чиқаришни рағбатлантирадиган бозор иқтисодиёти сари қадамлар қўйилди. Мамлакат минтақалари ўртасида вужудга келган хўжалик алоқаларининг барбод бўлиш жараёнини тўхтатиш, экология хавфсизлигини таъминлаш учун зарур ишларнинг ҳаммаси қилинмоқда, биз корхоналарнинг жамоаларини шартномалар ва ўзаро мол етказиб бериш юзасидан олган мажбуриятларини қатъий бажаришга чақирамиз. Ишлаб чиқариш тўхтаб қолишига йўл қўйиб бўлмайди! Бу нарса миллий фалокат хавфини туғдиради.

Биз кўп асрлар давомида шу ерда яшовчи халқларнинг куч-ғайратлари билан барпо этилган буюк давлатимизни сақлаб қолиш манфаатлари йўлида Иттифоқ шартномаси тузилишини қўллаб-қувватлашга чақирамиз. Янгиланган ССЖ Иттифоқида ҳар бир жумҳурият бошқалар билан тенг равишда ўз мустақиллигини рўёбга чиқара олади ва ҳар бир киши ўз шахсини намоён эта олади. Ҳаётнинг ўзи огоҳлантирмоқда: мамлакатнинг парчаланиши турмуш даражаси пасайишига , кескинлик кучайишига, ташқи дунё билан муносабатлардаги оқибати даргумон чигалликларга, давлат ва барча халқларнинг хавфсизлиги путурдан кетишига олиб боради.

Биз миллатлараро можароларга дучор бўлган ҳамма халқларни ўз низоларини яхши қўшничилик руҳида ҳал этишга, бусиз ҳам ҳаддан ташқари кўпайиб кетган мусибат ва фожиаларни кўпайтирмасликка чақирамиз. Биз жумҳуриятларнинг ҳукуматларини инсон ҳуқуқларига риоя этиш, барча ижтимоий ва миллий гуруҳларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш масалаларида мамлакат раҳбарияти билан фаол баҳамжиҳат бўлишга чақирамиз.

Биз мамлакат халқ депутатлари Советларини ҳамкорликка чақирамиз. Чунки қўрғон ва қишлоқ Советларидан тортиб то жумҳурият ва Иттифоқ Советларига қадар, — уларнинг ҳаммалари бир манбадан ваколат оладилар: уларга ҳуқуқларни ўша сайловчилар берадилар. Шунинг ўзиёқ можарони эмас, балки ҳамкорликни тақозо этади.

Биз барча сиёсий партияларга ва жамоат ҳаракатларига мурожаат қилиб, амалий ҳамкорликка чақирамиз. Бизнинг назаримизда, Съезд турли кучларнинг мана шундай бунёдкорона, ҳалол мулоқоти намунасини кўрсатди, буни давом эттириш ва ривожлантириш керак.

Биз ўз сайловчиларимизга мурожаат этиб, мадад беришларини сўраймиз. Пухта ўйланмаган сиёсий қадамлардан, иш ташлашлардан ва вазиятни баттар беқарорлаштириши мумкин бўлган бошқа хатти-ҳаракатлардан тийилиш — сизларнинг ёрдамингиздир, бузғунчилик ва чайқовчилик йўлини тўсадиган самарали ишчи назоратини йўлга қўйиш — сизнинг ёрдамингиздир. Бошқа халқларга, ҳар қандай миллатга, динга, эътиқодга мансуб кишиларга хайрихоҳлик — сизларнинг ёрдамингиздир.

ССЖИ Президентига, жамиятдаги ҳақиқатда мавжуд бўлган хилма-хилликни ифодаловчи мамлакат депутатлари корпусига ишонч — сизнинг ёрдамингиздир. Биз — ҳар хилмиз, аммо биз бир масалада — ўз мамлакатимизнинг фаровонлиги йўлини излашда якдилмиз.

Сизлар Совет давлатининг халқаро хавфсизликни мустаҳкамлашга, ССЖИдаги иқтисодий ва демократик ўзгартишларни давом эттириш учун қулай шарт-шароитларни яратишга қаратилган ташқи сиёсатини фаол қўллаб-қувватлашингизга умид билдирамиз.

Азиз ватандошлар!

Биз сизларга янги, 1991 йил арафасида мурожаат қиляпмиз. Бу йил Ватанимизга орзиқиб кутилган осойишталик келтирсин, ҳар бир совет оиласига омон-эсонлик ва бахт-саодат тилаймиз.

ССЖИ халқ депутатларининг тўртинчи Съезди

Москва, Кремль.
1990 йил 27 декабрь.

ССЖИ ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИНИНГ ТЎРТИНЧИ СЪЕЗДИДА

ЙЎЛ ТАНЛАБ ОЛИНДИ. ТАШВИШЛАР ВА УМИДЛАР ҚОЛМОҚДА

ССЖИ халқ депутатлари тўртинчи Съездининг 26 декабрдаги эрталабки мажлиси ССЖИ Президенти **М. С. Горбачев** нутқи билан бошланди. У бир кун аввал жумҳуриятлар раҳбарлари ва мамлакат раҳбарларининг кенгаши бўлиб ўтганлигини, унда 1991 йилга иқтисодий битим тузиш тўғрисидаги масала муҳокама этилганлигини маълум қилди.

Шундан кейин депутат **А. М. Крюшкин** парламент аъзоларининг эътиборини мамлакатдаги аҳволга, айниқса иқтисодиётнинг барбод бўлганига қаратди. Москва вилояти халқ депутатлари гуруҳи ҳарбий хизматчилар ва уларнинг фарзандларини чиқиштирмаслик фактларини изоҳлаб беришни сўраб Латвия раҳбариятига мурожаат қилганлиги муносабати билан жумҳурият Вазирлар Кенгаши Раисининг биринчи ўринбосари **И. О. Бишер** жавоб қайтарди.

Кейин съезд мамлакат Конституциясига ўзгартишлар киритиш тўғрисидаги Қонунни моддама-модда муҳокама этиш ва қабул қилишни давом эттирди.

Съезд кун тартибидаги навбатдаги масалани — ССЖИ Олий Кенгаши таркибини янгилаш (ротация) тўғрисидаги масалани муҳокама қилишга киришди. ССЖИ Олий Кенгаши Иттифоқ Кенгашининг раиси **И. Д. Лаптев** маъруза қилди.

Кечқурунги мажлисда съезд ССЖИ Вице-президентини сайлаш тўғрисидаги масалани кўриб чиқишга киришди. ССЖИ Президенти **М. С. Горбачев** бу лавозимга депутат **Г. И. Янаев**ни тавсия этди.

* * *

ССЖИ халқ депутатлари IV Съезди 27 декабрь куни ишни одатдагидан эртароқ бошлади. Эрталаб соат 9 да халқ вакиллари ССЖИ Вице-президенти лавозимига ССЖИ Президенти тавсия этган Г. И. Янаев номзоди учун, ССЖИ Олий Кенгаши таркибини янгилаш учун яширин овоз беришга киришдилар.

Овоз бериш икки соат давом этгандан сўнг **А. И. Лукьянов** раислигида мажлис бошланди.

Депутат генерал-полковник **Б. В. Громовга** сўз берилади. Унинг таклифига биноан съезд қатнашчилари совет қўшинларини Афғонистонга киритиш бошланганлигининг 11 йиллиги муносабати билан ҳалок бўлган аскарлар, сержантлар, прапоршчиклар, офицерлар, генераллар ва Совет Армияси хизматчиларини хотирладилар.

Анъанага биноан съезд Котибиятининг ахбороти эшитилди. Ахборот бериш учун Котибият раҳбари **А. П. Яненко** сўзга чиқди.

У айтдики, Котибият ўз иши ҳақида катта ҳисобот тайёрлади ва вақтни тежаб уни ўқиб эшиттирмасликка, «балки «Известия» газетасида тўла эълон қилиш учун беришга қарор қилди.

Шошилинч хабар учун ССЖИ молия вазири **В. С. Павловга** сўз берилади.

Сизнинг ишингиз мамлакатимиз ундаги жуда кўп хилма-хилликларга қарамай бозор муносабатларига ўтиш йўлини қатъий танлаб олганлигини ишонарли равишда тасдиқлаб турибди, деди у. Бу жараён ҳозир фаолиятнинг барча соҳаларини ва барча минтақаларни қамраб олди, бироқ, афсуски, янгиликни яратиш, ўзлаштириш анча кечикиб қолмоқда, кўпинча турли хатолар билан содир бўлмоқда. Аҳволнинг тағин ҳам ёмонлашишига йўл қўймаслик учун Иттифоқ шартномаси имзолангунга қадар ўтиш даври учун хўжалик алоқаларини ва молиявий муносабатларни бошқарувчи битим имзолаш ғоят зарурат бўлиб қолди.

(Давоми иккинчи бетда).

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи халқ депутатлари Съездининг қарори

ССЖИ Вице-президенти ҳақида

ССЖИ халқ депутатлари Съезди **қарор қилади:**

Ўртоқ Геннадий Иванович **Янаев** ССЖИ Вице-президенти этиб сайлансин.

ССЖИ Олий Кенгашининг Раиси **А. ЛУКЬЯНОВ.**

Москва, Кремль.
1990 йил 27 декабрь.

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи халқ депутатлари Съездининг қарори

ССЖИ бош прокурорини тасдиқлаш ҳақида

ССЖИ халқ депутатлари Съезди ССЖИ Президентининг таклифини кўриб чиқиб, **қарор қилади:**

Ўртоқ Николай Семёнович **Трубин** ССЖИ бош прокурори этиб тасдиқлансин.

ССЖИ Олий Кенгашининг Раиси **А. ЛУКЬЯНОВ.**

Москва, Кремль
1990 йил 27 декабрь.

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқи халқ депутатлари Съездининг қарори

ССЖИ Олий ҳакамлик суди раисини сайлаш тўғрисида

ССЖИ халқ депутатлари Съезди ССЖИ Президентининг таклифини кўриб чиқиб, **қарор қилади:**

1. Ўртоқ Вениамин Федорович **Яковлев** ССЖИ Олий ҳакамлик судининг раиси этиб сайлансин.

2. Ўртоқ В. Ф. Яковлев зиммасига ССЖИ Олий ҳакамлик суди тузилгунига қадар ССЖИ Бош давлат ҳаками ваколати юклатилсин.

ССЖИ Олий Кенгашининг Раиси **А. ЛУКЬЯНОВ.**

Москва, Кремль.
1990 йил 27 декабрь.

ИСТЕЪМОЛ МОЛЛАРИ КЎПАЯДИ

ИҚТИСОДИЁТИМИЗ бозор муносабатларига, минтақавий хўжалик ҳисобига ва маҳаллий ўз-ўзини бошқаришга ўтаётган ҳозирги мураккаб вазиятда вилоятимиз аҳолисини кундалик кенг истеъмол буюмлари билан таъминлаш, яъни истеъмол бозорининг барқарор бўлишига эришиш жуда мушкул масала бўлиб қоляпти. Шу вақтгача давом этиб келган хўжалик ҳамкорлиги путурдан кетмоқда, ўнларча йиллар давомида таркиб топган иқтисодий алоқалар барбод бўлмоқда, шартнома мажбуриятларига амал қилиш кескин сусайиб кетди.

Бунинг оқибатида кенг истеъмол буюмларининг аксарият қисмини четдан олишга мажбур бўлаётган вилоятимизда кўпчилик молларнинг камчилиги сезилмоқда, дўконларимиз пештахталари бўшагандан бўшаб бормоқда, ҳатто, кундалик эҳтиёж учун зарур бўлган товарлар улар устида кўринмай қолди. Вазият ҳақиқатан ҳам мушкуллашиб бораётган экан уни қисман бўлсада енгиллаштириш имкони йўқми, деган савол туғилиши турган гап.

Холисанлилло айтганда, имкони бор. У нимада? Аввало, асосан халқ истеъмоли буюмлари ишлаб чиқараётган, масалан, жумҳурият Маҳаллий саноат вазирлигининг вилоятимизда жойлашган корхоналари жамоаларида шундай имкониятлар мавжуд. Тўғри, улар вазиятни, истеъмол бозорини бирдан тўла барқарорлаштира олмайди, бунинг уддасидан ҳам чиқолмайди. Бироқ, ҳисса қўшиши, қўшганда ҳам дурустгина қўшиши мумкин ва лозим.

Вилоятимиз иқтисодиёти бу тармоғи меҳнаткашлари бунга интилмаяптилар, деб бўлмайди. Улар зиммаларидаги вазифаларни бажаришяпти. Режаларни, ҳатто, ортиғи билан адо этишяпти. Масалан, ўтган йили халқ истеъмоли буюмларини белгиланганидан анча ортиғи билан уддалашди. Давлат режаси 103 фоиз атрофида бажарилди. Қўшимча ишлаб чиқарилган маҳсулот ҳажми ўнларча миллион сўмликка яқинини ташкил этди. Умуман, бундай маҳсулотлар ҳажми ўтган йилдагига нисбатан сал кам беш фоиз, пул билан ҳисоблайдиган бўлсак, деярли олтмиш миллион сўмлик кўпайди.

Маҳаллий саноат корхоналари жамоалари ўтган йили маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмини ошириш қатори унинг турини кўпайтиришга ҳам ҳаракат қилдилар. Бир йил давомида қатор янги кенг истеъмол буюмларини тайёрлаш ўзлаштирилди, харидор эътиборидан қолган айрим маҳсулотлар янгилари билан алмаштирилди. Улар орасида маҳаллий материаллар ва ҳом ашёлар негизида ишлаб чиқарилаётганлари ҳам бор.

Кўпчилик меҳнат жамоалари режаларни бажаришда дуруст натижаларга эришишяпти. Олмалиқ ва Ангрендаги тикувчилик фабрикалари, Товоқсойдаги рўзғор химияси ишлаб чиқариш бирлашмаси, Янгибозор ва Паркент тикувчилик фабрикалари, Ўрта Чирчиқ тикувчилик бирлашмаси ва бошқалар шулар жумласидандир.

Лекин вилоят маҳаллий саноат бошқармаси ва жойлардаги саноат корхоналари раҳбарлари ҳали ўз ишларида камчиликлар ҳам ошиб-тошиб ётганлигини очиқ таъкидламоқдалар. Ўтган йили ишда йўл қўйилган нуқсонларни янги йилда такрорламаслик маҳаллий саноат ишчи-хизматчиларининг бурчи эканлигини айтмоқдалар. Бунга эришиш учун қатор ташкилий-техникавий тадбирларни амалга ошириш мўлжалланмоқда.

Аввало, саноат корхоналарини қайта қуриш ва техникавий қайта жиҳозлаш ишлари олиб борилади. Хўжалик юритишнинг илғор шакллари ва усулларини кенг жорий қилиш асосида буюмлар ишлаб чиқариш анча кўпайтирилади, уларнинг сифати бирмунча оширилади. Айниқса, ижтимоий масалаларни ҳал қилишга эътибор кучайтирилади, инсон омилининг мавқеи мустаҳкамланади. Вилоятнинг барча шаҳарлари ва ноҳияларида саноат комбинатлари ташкил этилади. Улар кенг истеъмол буюмлари ишлаб чиқаришни ва хизмат кўрсатишни кенгайтириш, маҳсулотлар турини кўпайтириш, банд бўлмаган аҳолини ижтимоий фойдали меҳнатга жалб қилиш имконини беради. Бу ва режада белгиланган бошқа тадбирларни амалга оширишга шаҳар ва ноҳиялар ижроия комитетлари, жумҳурият Маҳаллий саноат вазирлиги яқиндан ёрдам беришлари керак. Шундагина маҳаллий саноатчиларнинг вилоят меҳнаткашларини кенг истеъмол буюмлари билан таъминлашни яхшилашга қўшаётган ҳиссалари салмоғи янада ортиши мумкин.

М. МИРҲАМИДОВ.

ШУ СОНГА ХУШХАБАР

ЯНА 100 ТОННА ГЎШТ, 180 ТОННА СУТ ТОПШИРИШАДИ

ПАРКЕНТ ноҳияси чорвадорлари 1990 йилни ҳар томонлама муваффақиятли якунламоқдалар. Энг муҳими ноҳияда йилдан йилга чорва моллари маҳсулдорлиги ортиб бормоқда. Куни кеча бу ердан хушхабар олдик. Чорвадорлар давлатга 6900 тонна сут, 1056 тоннадан ортиқ гўшт топшириб, бу борадаги йиллик режаларини муддатидан илгари бажардилар. Ноҳияда жун сотиш режаси ҳам анча илгари адо этилди. Қабул пунктларига 102 тонна хом ашё жўнатилди.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, ноҳияда гўштга топширилган ҳар бир қорамолнинг ўртача тирик вазни 500 килограммни, қўйники 45 килограммни ташкил этди. Ҳар бош соғин сигирдан соғиб олинган сут 2500 килограммга етиб қолди. Бу ўтган йилларга нисбатан анча юқори натижадир.

Эришилган муваффақиятга, айниқса, «Коммунизм», «Гулбоғ» шўро хўжаликларининг меҳнаткашлари салмоқли ҳисса қўшдилар. Коммунизмлик чорвадорлар шу кунгача режадаги 1025 тонна ўрнига 1230 тоннадан ортиқ сут, 155 тонна ўрнига 180 тонна гўшт, 50 минг дона ўрнига 55 минг дона тухум етказиб бердилар. Гулбоғликларнинг эл дастурхонига жўнатган сути 1050 тоннадан, гўшти 178 тоннадан ошиб кетди.

Йиллик режани муваффақиятли адо этган ноҳия чорвадорлари давлатга гўшт, сут, тухум сотишни давом эттиришмоқда. Улар ўз имкониятларини ҳисоблаб чиқиб, йил охиригача яна 100 тонна гўшт, 180 тонна сут топширишмоқчи.

М. ФАТТОҲОВ.

ЯНГИ ЙИЛ БАЗМИДА

Яқинда суратга олиш ниҳоясига етган Янги йил базми олдингиларига мутлақо ўхшамайди. Унда аввалдан ёд олинган нутқлар, баландпарвоз рапортларга ўрин берилмади. Тошкент студияси ходимлари томонидан тайёрланган бу кўрсатув жумҳуриятимиз меҳнаткашларининг Янги йил кечасини кўнгилли ўтказишларига хизмат қилади деган умиддамиз.

Суратларда: (чапда) Ўзбекистон ССЖ халқ артистлари Ортиқ Отажонов; Маъмура Эргашева (юқорида); аския ва ҳажвий жанр усталарининг чиқиши: Абдураим Абдуваҳобов, Толиб Ҳожиев ва яқинда Ўзбекистон ССЖ халқ артисти унвонига сазовор бўлган Ҳайрулла Саъдиев.

А. РИСҚИЕВ суратлари.

(ЎзТАГ).

Геннадий Иванович ЯНАЕВ
ССЖИ Вице-президенти

1937 йил 26 августда Горький вилоятида деҳқон оиласида туғилган. Миллати рус, 1959 йилда Горький қишлоқ хўжалик илмгоҳини битирган. 1967 йилда Бутуниттифоқ адлия илмгоҳининг сиртқи бўлимини тугатган, тарих фанлари номзоди, 1962 йилдан КПСС аъзоси.

Меҳнат фаолиятини 1959 йилда Горький вилоятида Работкидаги РТС механика отрядининг бошлиғи лавозимидан бошлаган. Кейин «Сельхозтехника»нинг Работки бўлими бош инженери, Княгинино бўлими бошқарувчиси бўлиб ишлаган. 1963 йилдан Горький вилоят комсомол қўмитасининг иккинчи, 1966 йилдан эса биринчи котиби бўлган. 1968 йилдан ССЖИ ёшлар ташкилотлари комитетининг раиси. 1980 йилдан чет мамлакатлар билан дўстлик ва маданий алоқа совет жамиятлари иттифоқи раёсати раисининг ўринбосари. 1986 йилдан ВЦСПС котиби, 1989 йилдан ВЦСПС раисининг ўринбосари, 1990 йил апрелидан июлгача ВЦСПС раиси бўлган. КПСС Марказий Комитетининг 1990 йилги июль Пленумида КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг котиби этиб сайланган.

ССЖИ халқ депутатларининг IV Съездида ССЖИ Вице-президенти этиб сайланди.

1989 йилда ССЖИ касаба уюшмаларидан ССЖИ халқ депутати этиб сайланган.

ССЖИнинг давлат мукофотларига эга.

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқининг Қонуни

ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ СИСТЕМАСИ ТАКОМИЛЛАШТИРИЛИШИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ССЖИ КОНСТИТУЦИЯСИ (АСОСИЙ ҚОНУНИ)ГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА

ССЖИ халқ депутатлари Съезди **қарор қилади:**

ССЖИ Конституцияси (Асосий Қонуни)га қуйидаги ўзгартиш ва қўшимчалар киритилсин:

1. 34-модда қуйидаги мазмундаги учинчи қисм билан тўлдирилсин:

«Айрим тоифадаги фуқароларга имтиёзлар фақат қонун асосида белгиланади. ССЖИда ҳеч ким ғайриқонуний имтиёзлардан фойдаланиши мумкин эмас».

2. 77-модданинг биринчи қисмидаги «ССЖИ ҳукуматида» сўзлари ўрнига «ССЖИ Вазирлар Маҳкамасида» сўзлари ёзилсин.

3. 91-моддадан иккинчи қисмнинг иккинчи жумласи чиқариб ташлансин.

4. 96-модданинг тўртинчи қисмидаги «ССЖИ Министрлар Совети» сўзлари «ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси» сўзлари билан алмаштирилиб, «ва давлат ҳакамлари» сўзлари чиқариб ташлансин.

5. 108-модданинг учинчи қисмидаги:

7-банд чиқариб ташлансин;

8-банддаги «ССЖИ Халқ назорати комитетининг раиси» сўзлари чиқариб ташлансин, «ССЖИ Бош давлат ҳаками» сўзлари эса «ССЖИ Олий ҳакамлик судининг раиси» сўзлари билан алмаштирилсин;

8, 9, 10, 11-бандлар тегишли равишда 7, 8, 9, 10-бандлар деб ҳисоблансин.

6. 113-моддада:

2, 3, 4 ва 18-бандлар қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«2) ССЖИ Президентининг таклифига биноан ССЖИ вазирликларини ва ССЖИ давлат бошқаруви бошқа марказий идораларини тузади ҳамда тугатади;

3) ССЖИ Президентининг тақдимига биноан Бош вазирни тасдиқлайди, ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг аъзолигига ва ССЖИ Хавфсизлиги Кенгашининг аъзолигига номзодларга сессияда розилик беради ёки уларни рад қилади, мазкур шахсларни лавозимидан озод этишга розилик беради;

4) ССЖИ Олий судини, Олий ҳакамлик судини сайлайди, ССЖИ Бош прокурорини тайинлайди, ССЖ Иттифоқи прокуратурасининг ҳайъатини тасдиқлайди. ССЖИ Назорат палатасининг раисини тайинлайди»;

«18) ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг ҳужжатлари ССЖИ Конституциясига ва ССЖИ қонунларига мувофиқ келмаган тақдирда уларни бекор қилиш ҳуқуқига эга»;

модда қуйидаги мазмундаги янги банд билан тўлдирилсин ва бу банд 19-банддан кейин жойлаштирилсин:

«ССЖИ халқ депутатларининг съездлари ўртасидаги даврда умумхалқ овоз бериши (ССЖИ референдуми)ни ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилади»;

20-банд 21-банд деб ҳисоблансин.

7. 114-модданинг биринчи қисмидаги «ССЖИ Вазирлар Кенгашига» сўзлари «Федерация Кенгашига» деган сўзлар билан алмаштирилсин, «ССЖИ Бош давлат ҳакамига» сўзлари «ССЖИ Олий ҳакамлик судига» сўзлари билан алмаштирилсин, «ССЖИ Халқ назорати комитетига» сўзлари чиқариб ташлансин.

8. 118-модда қуйидаги мазмундаги тўртинчи қисм билан тўлдирилсин:

«ССЖИ Олий Кенгаши Раёсатининг тўхтамлари қарорлар тарзида расмийлаштирилади».

9. 121-модданинг иккинчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси, ССЖИ Олий суди, ССЖИ Олий ҳакамлик суди, ССЖ Иттифоқи прокуратурасининг ҳайъати таркибига мансабдор шахслар, шунингдек ССЖИ назорат палатасининг раиси ССЖИ Олий Кенгаши палаталари тегишли доимий комиссияларининг ёки Олий Кенгаш комитетларининг хулосаси бўлган тақдирда тайинланади ва сайланади».

10. 122-моддадаги «ССЖИ Вазирлар Кенгашига» сўзлари «ССЖИ Вазирлар Маҳкамасига» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

11. 124-моддада:

4-банддаги «ССЖИ Вазирлар Кенгаши» сўзлари «ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

5-банддаги «ССЖИ Вазирлар Кенгаши», «ССЖИ Халқ назорати комитети», «ССЖИ Бош давлат ҳакамими» сўзлари тегишли равишда «ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси», «ССЖИ Назорат палатаси», «ССЖИ Олий ҳакамлик суди» сўзлари билан алмаштирилсин;

саккизинчи қисмидаги «ёки ССЖИ Вазирлар Кенгаши» сўзлари «ССЖИ Президентига, ССЖИ Вазирлар Маҳкамасига»» сўзлари билан алмаштирилсин.

12. 125-модданинг иккинчи ва учинчи қисмлари қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«ССЖИ Олий Кенгаши ССЖИ Назорат палатасининг фаолиятига раҳбарлик қилади, Иттифоқ бюджети маблағларининг тушиши ва сарфланиши Умумиттифоқ мулкидан фойдаланилиши устидан назорат қилиш натижалари тўғрисида унинг ҳисоботларини вақти-вақти билан тинглаб туради.

ССЖИ Назорат палатасини ташкил этиш ва унинг фаолият тартиби ССЖИ Қонуни билан белгиланади».

13. 127^{3}-моддада:

4-банд қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«4) давлат бошқаруви идоралари системасига бошчилик қилади ва уларнинг ССЖИ давлат ҳокимияти олий идоралари билан ўзаро алоқасини таъминлайди»;

6-банд 7-банд деб ҳисобланиб, ундан «ССЖИ Вазирлар Кенгашининг Раиси», «ССЖИ Халқ назорати комитетининг раиси» сўзлари олиб ташлансин ва «ССЖИ Бош давлат ҳаками» сўзлари «ССЖИ Олий ҳакамлик судининг раиси» сўзлари билан алмаштирилсин;

7-банд 6-банд деб ҳисобланиб, у қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«6) Федерация Кенгашининг фикрини эътиборга олиб ва ССЖИ Олий Кенгаши билан келишиб, ССЖИ Вазирлар Маҳкамасини тузади, унинг таркибига ўзгаришлар киритади, Бош вазир лавозимига номзодни ССЖИ Олий Кенгашига тақдим этади; ССЖИ Олий Кенгаши билан келишиб, Бош вазирни ва ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг аъзоларини лавозимидан озод қилади»;

9-банд қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«9) ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва фармойишларини, ССЖИ вазирликларининг, унга қарашли бошқа идораларнинг ҳужжатларини бекор қилишга ҳақлидир; ССЖ Иттифоқи ихтиёрига ўтказилган масалалар юзасидан жумҳуриятлар вазирлар кенгашларининг қарорлари ва фармойишлари ССЖИ Конституциясига ва ССЖИ қонунларига хилоф бўлган тақдирда уларнинг ижросини тўхтатиб қўйиш ҳуқуқига эгадир»;

Модда қуйидаги мазмундаги 9/1 банд билан тўлдирилсин:

«9/1 ССЖИ Хавфсизлик Кенгашига бошчилик қилади, бу кенгашнинг зиммасига мамлакат мудофааси соҳасида Умумиттифоқ сиёсатини турмушга татбиқ этиш, унинг пухта давлат, иқтисодий ва экологик хавфсизлигини сақлаб туриш, табиий офатларнинг ва бошқа фавқулодда вазиятларнинг оқибатларини бартараф этиш, жамиятда барқарорликни ва ҳуқуқий тартиботни таъминлаш юзасидан тавсиялар ишлаб чиқиш вазифаси юклатилади. ССЖИ Хавфсизлик Кенгашининг аъзолари ССЖИ Президенти томонидан Федерация Кенгашининг фикрини эътиборга олиб ва ССЖИ Олий Кенгаши билан келишиб тайинланади».

14. 127/4-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«127^{4}-модда. ССЖИ Президентига номзоднинг таклифига биноан ва у билан бирга ССЖИ Вице-президенти сайланади. ССЖИ Вице-президенти ССЖИ Президентининг топшириғига биноан унинг айрим ваколатларини бажаради ва Президент йўқ бўлган ҳамда у ўз вазифаларини амалга ошириш имкониятига эга бўлмаган тақдирда ССЖИ Президентининг ўрнини босади.

ССЖИ Вице-президенти халқ депутати бўлиши мумкин эмас».

15. 127/5, 127/6, 127/9-моддалар чиқариб ташлансин.

16. 127/7, 127/8-моддалар тегишли равишда 127/5, 127/6-моддалар деб ҳисоблансин.

17. 127/10-модда 127/7-модда деб ҳисоблансин ва ундаги «ССЖИ Олий Кенгашининг Раисига», «ССЖИ Вазирлар Кенгашининг Раисига» сўзлари тегишли равишда «ССЖИ Вице-президентига», «ССЖИ Олий Кенгашининг Раисига» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

18. ССЖИ Конституцияси қуйидаги мазмундаги «Федерация Кенгаши» деган 15/12-янги боб билан тўлдирилсин:

«15/2 боб. Федерация Кенгаши.

127^{8}-модда. ССЖИ Президенти Федерация Кенгашига бошчилик қилади, унинг таркибига ССЖИ Вице-президенти, жумҳуриятларнинг президентлари (олий давлат мансабдор шахслари) кирадилар. Федерация Кенгашининг мажлисларида мухтор вилоятлар ва мухтор округларнинг олий давлат мансабдор шахслари бу мухториятлар манфаатларига дахлдор масалалар юзасидан ҳал қилувчи овоз ҳуқуқи билан қатнашишга ҳақлидирлар.

Федерация Кенгаши ССЖИ халқ депутатлари Съезди белгилаб берган ССЖ Иттифоқи ички ва ташқи сиёсати йўналишлари асосида иттифоқ ва жумҳуриятлар давлат бошқаруви олий идораларининг фаолиятини мувофиқлаштириб туради, Иттифоқ шартномасига риоя этилишини кузатиб боради, Совет давлатининг миллий сиёсатини турмушга татбиқ этиш чора-тадбирларини белгилайди. Жумҳуриятларнинг Умумиттифоқ аҳамиятига молик масалаларни ҳал этишдаги иштирокини таъминлайди, миллатлараро муносабатлардаги баҳсларни ҳал этиш ва можароли вазиятларни бартараф қилиш юзасидан тавсияномалар қабул этади.

Ўзларининг миллий-давлат тузилмаларига эга бўлмаган халқларнинг манфаатларига дахлдор масалалар Федерация Кенгашида шу халқлар вакилларининг иштирокида кўриб чиқилади.

127^{9}-модда. Федерация Кенгашининг аъзоси бўлган жумҳурият олий давлат мансабдор шахси жумҳуриятнинг суверенитети ва қонуний манфаатларини ифодалаш ва ҳимоя қилиш билан бирга, Федерация Кенгаши муҳокамасига қўйилган барча масалаларни ҳал этишда қатнашади.

Федерация Кенгашининг аъзоси тегишли жумҳуриятда Федерация Кенгашининг қарорлари турмушга татбиқ этилишини таъминлайди, шу қарорларнинг ижросини назорат қилади; Иттифоқ идораларидан ва мансабдор шахслардан барча зарур маълумотларни олади; давлат бошқаруви иттифоқ идораларининг қонунда белгилаб қўйилган жумҳурият ҳуқуқларини бузадиган қарорларига норозилик билдириши мумкин; ССЖИ Президентининг топширувига биноан чет элларда ССЖ Иттифоқи номидан вакиллик қилади ва бошқа ваколатларни амалга оширади.

127^{10}-модда. Федерация Кенгашининг қарорлари овозларнинг камида учдан икки қисмидан иборат кўпчилик билан қабул этилади ва ССЖИ Президентининг Фармонлари билан расмийлаштирилади.

Федерация Кенгашининг мажлисларида ССЖИ Олий Кенгашининг Раиси иштирок этиши мумкин».

19. 16-бобнинг номи қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«16-боб. ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси».

20. 128-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

128-модда. ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси ССЖ Иттифоқининг ижроия-бошқарув идораси бўлиб, ССЖИ Президентига бўйсунади».

21. 129-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**129-модда.** ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси ССЖИ Бош вазиридан, унинг ўринбосарларидан ва ССЖИ вазирларидан иборат бўлади.

ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг тузилиши ССЖИ Президентининг таклифига биноан ССЖИ Олий Кенгаши томонидан белгиланади.

ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг ишида жумҳуриятларнинг ҳукумат бошлиқлари ҳал қилувчи овоз ҳуқуқи билан қатнашишлари мумкин».

22. 130-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**130-модда** ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси ССЖИ Президенти ва ССЖИ Олий Кенгаши олдида жавобгардир.

Янги тузилган ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси ССЖИ Олий Кенгашининг муҳокамасига ўз ваколатлари муддатида бўлғуси фаолият режасини тақдим этади.

ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси ўз иши ҳақида ССЖИ Олий Кенгаши ҳузурида йилига камида бир марта ҳисоб беради.

ССЖИ Олий Кенгаши ССЖИ Вазирлар Маҳкамасига ишончсизлик билдириши мумкин, бу нарса Вазирлар Маҳкамасининг истеъфосига сабаб бўлади. Шу масалага оид қарор ССЖИ Олий Кенгаши аъзолари умумий сонининг камида учдан икки қисмидан иборат кўпчилик овоз билан қабул этилади».

23. 131-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**131-модда.** ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси давлат бошқарувининг ССЖ Иттифоқи ихтиёрига ўтказилган масалаларини ҳал этишга ҳақлидир, чунки бу масалалар, ССЖИ Конституциясига мувофиқ, ССЖИ халқ депутатлари Съездининг, ССЖИ Олий Кенгашининг ва Федерация Кенгашининг ҳуқуқ доирасига кирмайди».

24. 132-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**132-модда.** ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси:

Жумҳуриятлар билан биргаликда умумий валютага асосланган ягона молия, кредит ва пул сиёсатини ўтказади; Иттифоқ бюджетини тузади ва ижро этади; Умумиттифоқ иқтисодий дастурларини амалга оширади; жумҳуриятлараро тараққиёт фондларини, табиий офатлар ва фалокатларнинг оқибатларини тугатиш фондларини вужудга келтиради;

жумҳуриятлар билан биргаликда мамлакатнинг яхлит ёқилғи-энергетика ва транспорт системаларини бошқаради; мудофаа корхоналарини, фазошунослик тадқиқотларини, Иттифоқ алоқа ва ахборот, метеорология, геодезия, картография, геология, метрология ва стандартлаш системаларини бошқаради; табиатни муҳофаза қилиш, экология хавфсизлиги ва табиатдан фойдаланиш соҳаларида келишиб олинган сиёсатни ўтказади;

жумҳуриятлар билан биргаликда Умумиттифоқ озиқ-овқат, сиҳат-саломатлик, ижтимоий таъминот, аҳолини иш билан таъминлаш, оналик ва болалик ҳақида ғамхўрлик қилиш, маданият ва таълим, фундаментал илмий тадқиқотлар ва фан-техника тараққиётини рағбатлантириш дастурларини амалга оширади;

мамлакат мудофаасини ва давлат хавфсизлигини таъминлаш чора-тадбирларини кўради;

ССЖ Иттифоқининг ташқи сиёсатини амалга оширади, ССЖ Иттифоқининг ташқи иқтисодий фаолиятини бошқаради, жумҳуриятларнинг ташқи сиёсий ва ташқи иқтисодий фаолиятини, бож ишини мувофиқлаштириб туради;

қонунийликни, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш, мол-мулкни ва жамоат тартибини сақлаш, жиноятчиликка қарши кураш юзасидан жумҳуриятлар билан келишиб олинган чора-тадбирларни амалга оширади».

25. 133-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**133-модда.** ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси ССЖИ қонунлари ва ССЖИ халқ депутатлари Съездининг, ССЖИ Олий Кенгашининг бошқа қарорлари, ССЖИ Президентининг Фармонлари асосида ва уларни ижро этиш юзасидан қарорлар ва фармойишлар чиқаради ҳамда уларнинг ижросини текширади. ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва фармойишлари ССЖИнинг бутун ҳудудида ижро этилиши мажбурийдир».

26. 134-модда чиқариб ташлансин.

27. 135-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**135-модда.** ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси ССЖИ вазирликларининг ва унга бўйсунувчи бошқа идораларнинг ишини бирлаштириб, йўналтириб туради.

Давлат бошқаруви масалаларини келишиб ҳал қилиш учун ССЖИ вазирликларида ва давлат бошқаруви бошқа марказий идораларида ҳайъатлар тузилади, уларнинг таркибига лавозимига кўра жумҳуриятлар тегишли идораларининг раҳбарлари киради».

28. 136-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**136-модда.** ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг ҳуқуқ доираси, унинг фаолияти тартиби, давлатнинг бошқа идоралари билан муносабатлари, шунингдек ССЖИ вазирликлари ва давлат бошқаруви бошқа марказий идораларининг рўйхати ССЖИ Қонуни билан белгиланади».

29. 140-моддадаги «ССЖИ Вазирлар Кенгашининг қарорлари ва фармойишлари» сўзлари «ССЖИ Президентининг ва ССЖИ Вазирлар Маҳкамасининг ҳужжатлари» деган сўзлар билан алмаштирилсин.

30. 145-модда қуйидаги мазмундаги иккинчи қисм билан тўлдирилсин:

«Халқ депутатлари маҳаллий Советларидан ташқари маҳаллий ўзини ўзи бошқариш системасида жумҳуриятларнинг қонунларига мувофиқ ҳудудий жамоат ўзини ўзи бошқариш идоралари, фуқароларнинг йиғилишлари, бевосита демократиянинг бошқа шакллари иш кўришлари мумкин».

31. 149-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**149-модда.** Халқ депутатлари маҳаллий Советлари сайлайдиган ижроия комитетлари ёки бошқа идоралар мазкур маҳаллий Советларнинг ижрочи ва бошқарувчи идораларидир.

Маҳаллий Советларнинг ижрочи ва бошқарувчи идоралари йилига камида бир марта ўзларини сайлаган Советлар ҳузурида, шунингдек меҳнат жамоаларининг йиғилишларида ва фуқаролар истиқомат қиладиган жойда ҳисоб бериб турадилар».

32. 150-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**150-модда.** Халқ депутатлари маҳаллий Советларининг ижрочи ва бошқарувчи идоралари ССЖИ қонунларини, ССЖИ Президентининг Фармонларини, ССЖИ ва жумҳуриятлар давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларининг ўз ҳуқуқлари доирасида қабул этган бошқа ҳужжатларини бажаришга мажбурдирлар.

Маҳаллий Советларнинг ижрочи ва бошқарувчи идоралари ўзларини сайлаган Советга ҳам, шунингдек юқори ижрочи ва бошқарувчи идорага ҳам бевосита ҳисобот берадилар».

33. VII бўлимнинг номи қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«VII. Одил судлов ва прокурор назорати».

34. 20-бобнинг номи қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«20-боб. Судлар».

35. 152-модданинг еттинчи қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин: «Судьялар ва халқ маслаҳатчилари қонунда белгиланган тартибда чақириб олиниши мумкин».

36. 163-модда қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**163-модда.** ССЖИда хўжалик низоларини ҳал этиш ССЖИ Олий ҳакамлик суди томонидан ва жумҳуриятларда хўжалик низоларини ҳал этиш учун уларнинг қонунларига мувофиқ тузиладиган идоралар томонидан амалга оширилади.

Низоларни ҳал этиш соҳасида судьяларнинг фаолиятига ҳар қандай идораларнинг, ташкилотларнинг ва мансабдор шахсларнинг аралашувига йўл қўйилмайди.

ССЖИ Олий ҳакамлик судини ташкил этиш ва унинг фаолияти тартиби ССЖИ Қонуни билан белгиланади».

37. 164, 166, 167, 168-моддалар қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«**164-модда.** ССЖИ қонунларининг барча вазирликлар ва давлат бошқаруви бошқа идоралари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, халқ депутатлари маҳаллий Советлари, уларнинг ижрочи ва бошқарувчи органлари, сиёсий партиялар, жамоат ташкилотлари ва оммавий ҳаракатлар, мансабдор шахслар, шунингдек фуқаролар томонидан аниқ ва бир хил тарзда ижро этилиши устидан назоратни ССЖИ Бош прокурори, иттифоқдош жумҳуриятларнинг прокурорлари ва уларга бўйсунувчи прокурорлар амалга оширадилар».

«**166-модда.** Жумҳуриятларнинг прокурорлари жумҳуриятларнинг давлат ҳокимиятлари олий идоралари томонидан ССЖИ Бош прокурори билан келишиб тайинланадилар ва уларга ҳисоб берадилар. ССЖИ қонунларининг ижро этилиши устидан назорат қилиш соҳасидаги фаолиятда жумҳуриятларнинг прокурорлари ССЖИ Бош прокурорига ҳам ҳисобот берадилар.

167-модда. ССЖИ Бош прокурорининг ваколат муддати — беш йил.

168-модда. Прокуратура органлари ўз ваколатларини ҳар қандай маҳаллий идоралардан мустақил равишда амалга оширадилар.

Прокуратура органларини ташкил этиш ва уларнинг фаолият тартиби ССЖ Иттифоқи ва иттифоқдош жумҳуриятларнинг қонунлари билан белгиланади».

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқининг Президенти

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль,
1990 йил 26 декабрь.

ЙЎЛ ТАНЛАБ ОЛИНДИ. ТАШВИШЛАР ВА УМИДЛАР ҚОЛМОҚДА

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Менга бугун съездга ССЖИ Президенти ва Федерация Кенгашининг топшириғи билан амалга оширилган иш озиқ-овқат етказиб бериш масалаларида илгари ўзаро келишилмаган барча масалалар юзасидан аҳдномага эришишга ва барча иттифоқдош жумҳуриятлар билан битимни имзолашга (Украина ССЖ марказлаштирилган фондига гўшт етказиб бериш ҳажмига доир аҳдномадан ташқари) имкон берганлигини айтиш топширилган. Бу соҳадаги иш давом эттирилмоқда, ҳозир ана шу аҳдномаларни дарҳол амалда бажаришга ўтиш жуда муҳим.

Мамлакатдаги ижтимоий-иқтисодий аҳволни барқарорлаштириш юзасидан 1991 йил умумий битимга келганда эса, ҳозир шуни айтишим мумкинки Иттифоқ идораларининг ва жумҳуриятларнинг вакиллари корхоналар, мамлакат ҳудудининг қаерда жойлашганлигидан қатъи назар уларнинг ўртасида хўжалик шартномалари тузиш ишини қисқа муддатда тугаллашга келишиб олдилар.

Қишнинг совуқ келиши билан боғлиқ масалалардан ташвишланаётган Иттифоқ идоралари ва жумҳуриятлар 1991 йилнинг биринчи чорагида ижтимоий-маданий муассасаларга, шунингдек, коммунал-маиший эҳтиёжларга озиқ-овқат, ёқилғи ва энергия етказиб бериш биринчи навбатда таъминланиши лозимлигини ва ҳар қандай шароитда ҳам бундай маҳсулотлар ўтган йилги ҳажмидан кам бўлмаслиги кераклигини тан олдилар.

Иттифоқ ҳамда жумҳуриятлар нарх белгилаш соҳасида ўзаро келишилган сиёсатни амалга ошириш учун аҳдлашиб олдилар, бундай сиёсат ССЖ Иттифоқининг бутун ҳудудида товар ишлаб чиқарувчиларнинг тенг ҳуқуқли ва эркин рақобатини таъминлаган бўлур эди, шунингдек, меҳнатга ҳақ тўлаш, иш билан таъминлаш, аҳолининг кўчиб юришини тартибга солиш, ижтимоий соҳада давлатнинг энг кам миқдордаги кафолатларини белгилаб қўйишга имкон берган бўлур эди. Ташқи иқтисодий ҳамда валюта сиёсатини биргаликда ишлаб чиқиш, бу сиёсатнинг қарорларини Иттифоқ-жумҳурият валюта қўмитаси йўли билан амалга ошириш тўғрисида келишиб олинди.

Иттифоқ билан жумҳуриятлар янги улгуржи харид нархлари ва тарифларини олдин қабул қилинган қарорларга мувофиқ, бу нархлар ҳозирги пайтда корхоналар ва ташкилотлар ижтимоий-иқтисодий ривожланиш режаларига асос қилиб олинганлигини ҳамда 1991 йил учун хўжалик шартномаларини тузиш чоғида ундан фойдаланилаётганлигини ҳисобга олиб, 1991 йил 1 январдан кучга киритиш тўғрисида ҳам келишиб олдилар.

Бундай шароитда, деб давом этди вазир, Иттифоқ ҳамда жумҳуриятлар ССЖИ Давлат бюджети ва иттифоқдош жумҳуриятлар бюджетидаги камомаднинг мақбул даражада бўлишини таъминлаш учун махсус барқарорлаштириш фонди тузиш ва савдо-сотиқ солиғини жорий этиш зарурлиги ҳақида аҳдлашиб олдилар. Мамлакат умумий давлат бюджетидаги камомад 50-55 миллиард сўм доирасида, яъни бу йилги даражадан камроқ қилиб белгиланиши мумкин.

Вазир шу масала ҳақида ахборот бериш билан бирга бундай битимни тайёрлаш чоғида битта энг муҳим масала — даромадларни Иттифоқ билан жумҳуриятлар ўртасида тақсимлаш масаласида аҳдномага эришишга муваффақ бўлинмаганлигини маълум қилди. Гап шу ҳақда бормоқдаки, кўп вақтдан буён нарх сиёсати ўтказиб келинаётганлиги туфайли даромадларнинг асосий қисми учта иттифоқдош жумҳурият: Россия Федерацияси, Украина ва Белоруссия ҳудудида амалга оширилади. Барча даромаднинг 90 фоизи шу ерда рўёбга чиқади. Шу сабабли ҳозир аввало Россия Федерацияси билан қонун жиҳатидан аҳдномага эришилмади. Россия Федерацияси ўз қонунига мувофиқ РСФСЖ ҳудудида барпо этилган ҳамма нарса РСФСЖ мулки деб ҳисобланмоқда. Шу сабабли ана шу ресурсларнинг ҳаммасидан Россия Федерацияси ўз билганича фойдаланмоқчи бўляпти.

Шундай қилиб, Иттифоқ режаларини, иқтисодиётимизнинг, умуман мамлакатимизнинг мияси, юраги ишлаб туриши ва унинг келажаги учун биз режалар ва харажатлар деб айтаётган нарсаларни молиявий ресурслар билан таъминлаш масаласи ҳал қилинмай қолмоқда. Ҳатто йил бошида етарли мутлақ миқдор кўзда тутилган тақдирда ҳам нарх-наво хўжалиги беқарор бўлиб турган шароитда иш ҳақи, пенсиялар ва нафақалар, овқатланиш учун, дори-дармонлар учун ҳақни ҳамда устун режалар қаторига киритилиб, Иттифоқ даражасига топширилган режаларнинг харажатларини мунтазам тўлай олмаймиз. Биз ҳеч бўлмаса Иттифоқ шартномаси тузилгунга қадар даромадларни шакллантиришнинг бутун жаҳонда қабул қилинганидек, амалдаги схемасини сақлаб туришни таклиф этдик. Афсуски, бир фикрга кела олмадик.

Бундай аҳдноманинг йўқлиги, деб таъкидлади вазир, амалда шуни билдирадики, қолган барча иттифоқдош жумҳуриятлар ҳам эртага Россия Федерацияси қабул қилган қонунларни қабул қилишлари лозим. Яқин вақт ичида биз нархларнинг кескин жангига дуч келишимиз мумкин, деб хулоса чиқарди вазир, жумҳуриятлар ана шундай жанг бошлашга мажбур бўладилар. Хом ашё ва бутловчи буюмлар нархининг ана шу жанги шунга олиб келадики, биз муқаррар равишда чакана нархлар оширилишига дуч келамиз.

Юқорида айтилганларни ҳисобга олиб, деди пировардида ССЖИ молия вазири, барча бошқа иттифоқдош жумҳуриятлар билан келишиб биз қабул қилган амалий чора тадбирларни ҳеч бўлмаса Иттифоқ шартномаси имзолангунга қадар сақлаб туриш асосида Россия Федерацияси ва Болтиқбўйи жумҳуриятлари билан музокараларни давом эттиришни истаймиз. Шу жиҳатдан съезддан масаланинг ана шу тарзда қўйилишини қўллаб-қувватлашни сўраймиз.

Сўнгра **М. С. Горбачев** сўзга чиқади. Конкретлик жиҳатидан мен ўртоқ Павлов айтган гапларни унча тўлдира олмайман, лекин позицияларимизни съездда келишиб олиш учун айрим баҳоларни айтиб ўтишга уриниб кўраман, деб таъкидлади у.

Кеча айтганимдек, съезд ишини тугатгунга қадар мамлакатдаги ижтимоий-иқтисодий аҳволни барқарорлаштиришга доир битимни имзолашга умид боғлаган эдик. Воқеалар ҳам худди шундай ривожланаётган эди, ўртоқ Павлов ҳам муаммоларнинг асосий қисми жиҳатидан ҳамжиҳатликка эришилганлигини маълум қилди. Қандайдир қисмлари қолган бўлса, ҳар қандай ҳужжатни тузиш чоғида ва айниқса шу қадар кенг миқёсли ҳужжатни тузиш чоғида ҳамиша бўлгани каби жумлаларни узил-кесил келишиб олишгина қолган эди.

Ўртоқ Павлов маълум қилган масалага келганда эса, бу масала жумҳурият раҳбарларининг учрашувида юзага келган эди. Қандай ёндашувни танлаб олиш керак, ахир гап сира кечикмай ҳаракат қилиш (биз эса кўп вақтни ўтказиб юбордик) лозим бўлган мураккаб иқтисодий вазиятда 1991 йил учун вақтинчалик битим тузиш тўғрисида бормоқда.

Ўша вақтдаёқ икки йўл пайдо бўлди. Ё кўпчилик жумҳуриятлар қабул қилаётган ёндашувга қўшилиб, уни вақтинчалик битимга асос қилиб олиш, бунинг устига барча позицияларни пухта ишлаб чиқиш (биз худди шу йўналишда иш олиб бориш керак, деган фикрга келдик) ёки 1991 йил режаси ва бюджетини тузиш билан боғлиқ вазиятни муҳокама қилиш чоғида Россия Федерацияси раҳбарлари амал қилган бошқа ёндашув қабул қилинадиган бўлса, у ҳолда учрашувда жумҳуриятларнинг айрим раҳбарлари айтганларидек, улар ўнлаб йиллар давомида таркиб топган маҳсулотни реализация қилишдан тушган даромадларни тақсимлаш воситасини ўзгартиришга мажбур бўладилар. Хом ашё етиштирувчи жумҳуриятлар кўп нарсадан маҳрум бўлади, чунки асосий даромад пировард маҳсулотда рўёбга чиқарилиб, бу даромад шу вақтга қадар амал қилиб келган воситалар орқали қайта тақсимланарди, шу жумладан, ўша хом ашё тармоқларига ёрдам бериш учун тақсимланарди. Шундай қилиб вазият гўё тенглаштирилар эди, ҳолбуки, бундай вазият ҳеч қачон бутунлай тенглашмаслиги равшан.

(Давоми тўртинчи бетда).

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқининг Қонуни

«ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ СИСТЕМАСИ ТАКОМИЛЛАШТИРИЛИШИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ССЖИ КОНСТИТУЦИЯСИ (АСОСИЙ ҚОНУНИ)ГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ТЎҒРИСИДА» ГИ ССЖИ ҚОНУНИНИ КУЧГА КИРИТИШ ҲАҚИДА

ССЖИ халқ депутатлари съезди **қарор қилади:**

1-модда. «Давлат бошқаруви системаси такомиллаштирилиши муносабати билан ССЖИ Конституцияси (Асосий Қонуни)га ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги ССЖИ Қонуни қабул этилган пайтдан бошлаб кучга киритилсин.

2-модда. ССЖИ Вазирлар Кенгаши, ССЖИ халқ депутатлари съездида, ССЖИ Олий Кенгашида ҳисоб берадиган бошқа давлат органлари мазкур Қонунга биноан ваколатли мансабдор шахслар тайинлангунга қадар ўз ваколатларини амалга оширадилар.

3-модда. Белгилаб қўйилсинки, биринчи марта ССЖИ Вице-президенти ССЖИ Президентининг таклифига биноан ССЖИ халқ депутатлари съезди томонидан ССЖИ халқ депутатлари умумий сони овозларининг ярмидан кўпроғини олган ҳолда сайланган ҳисобланади.

4-модда. ССЖИ Олий Кенгаши Федерация Кенгаши, ССЖИ Вазирлар Маҳкамаси, ССЖИ Назорат палатаси, ССЖИ Олий ҳакамлик судини ташкил этиш, уларнинг ваколатлари ва фаолияти тартибини белгилайдиган қонунларни ишлаб чиқиб, қабул этиш, шунингдек ССЖИ халқ депутатлари Съездининг иш тартибига тегишли ўзгартишлар киритишни таъминласин.

ССЖИ Президентига ССЖИ хавфсизлик кенгаши тўғрисидаги Низомни тасдиқлаш топширилсин.

Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқининг Президенти

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль,
1990 йил 26 декабрь.

ССЖИ халқ депутатларининг тўртинчи Съездида

ССЖИ ОЛИЙ КЕНГАШИ ТАРКИБИНИ ЯНГИЛАШ (РОТАЦИЯ) ТЎҒРИСИДА

ССЖИ халқ депутатлари IV Съездида И. Д. ЛАПТЕВ маърузаси

Ҳурматли халқ депутатлари!

Ҳурматли Президент!

Ҳурматли раёсат!

IV Съездни тайёрлаш комиссияси ССЖИ Олий Кенгаши таркибини келгусида янгилаш ёки ротация тўғрисида сизларга маълум қилишни менга топширди. Бу вазифа ҳаммамиз учун мутлақо янги. Аслида, биз бугун ССЖИда давлат ҳокимияти олий идоралари фаолиятини ҳам шакллантириш соҳасида янгиликни амалга оширишимиз керак. Олий Кенгаш таркибини янгилаш муаммоси билан боғлиқ кўпгина масалалар, мутлақо, табиийки, биз учун одат бўлмаган тарзда намоён бўлмоқда.

Съезд Котибияти, одатдагидек, ушбу масала кўриб чиқилгунга қадар камида икки кун аввал, амалда эса анча илгари Олий Кенгашдан чиқадиган депутатлар, шунингдек, Олий Кенгашга сайланиш учун тавсия этиладиган кишилар рўйхатини сизларга тақдим этди. Мана, ана шу рўйхат. Рўйхат фамилиялардан иборатгина бўлиб қолмай, айни пайтда бунда янгилашга ёндашув, унинг қоидалари ва қандай тарзда ўтказилишига тааллуқли муайян ахборот бор. Бу эса менинг ҳам вазифамни, сизларнинг ҳам вазифангизни енгиллаштиради, албатта. Шунинг учун асосан бир қанча ҳуқуқий қоидаларга тўхталиб ўтаман. Мазкур иш ана шу қоидаларга мувофиқ ташкил этилади.

Олий Кенгашни янгилаш ССЖИ Конституциясининг 111-моддаси ва иш тартибимизнинг бир қанча қоидалари асосида амалга оширилишини сизларга эслатиб ўтишга рухсат бергайсиз, депутат ўртоқлар. Олий Кенгаш янгиланиши муносабати билан ундан чиқадиган кишиларнинг, шунингдек, Олий Кенгашга сайланадиган халқ депутатларининг шахсий таркибига оид таклифлар депутатлар ҳудудий гуруҳларининг йиғилишларида олдиндан ишлаб чиқилиши иш тартибида қайд этилган Яъни, ушбу масала хусусида иттифоқдош, мухтор жумҳуриятлардан, мухтор вилоятлар, вилоятлар, ўлкалар ва Москва шаҳридан таклифлар киритилади. Айни пайтда палаталар доимий комиссиялари, қўмиталари ва депутатлар гуруҳларининг фикри ҳисобга олинади. Сизларга маълумки, кеча 17 та таклиф рўйхатга олинган бўлса керак ва эҳтимол, рўйхатга олиш давом эттирилади.

Ўз-ўзидан равшанки, ана шу таклиф ва фикрлар кўп жиҳатдан белгиловчи бўлганлиги сабабли узил-кесил таклиф ва фикрлар эмас. Ҳамма нарсада Съезд ҳал қилувчи фикрни айтади. Съездда ҳар бир ССЖИ халқ депутати номзодларни муҳокама қилишда қатнашиши, исталган номзодни таклиф этиши ва танқид қилиши, ўз номзодини рад этиши мумкин. Бу ҳам иш тартибимизда ёзиб қўйилган.

Маълумки, халқ депутатларининг I Съездида ССЖИ Олий Кенгашига 542 депутат сайланган эди. Конституцияга мувофиқ Съезд ҳар йили Иттифоқ Кенгаши ва Миллатлар Кенгаши таркибининг қарийб бешдан бир қисмини, яъни деярли 20 фоизини янгилаши керак. Бу жами 108 халқ депутатидир. Конституцияни ишлаб чиққан кишилар парламентни янгилашнинг ана шундай даражада бўлишини кўзда тутганлар. Менингча, бунда Олий Кенгаш, унинг палаталари, қўмиталари ва комиссиялари ишида давомийликни сақлаб қолиш, депутатларнинг энг кўп қисмига Олий Кенгаш фаолиятида бевосита иштирок этиш имкониятини бериш учун шундай қилинган.

Гарчи бир қанча депутатлар гуруҳлари депутатларни янгилаш даражасини 30 фоизгача етказишни таклиф этган бўлсаларда, биз, аслида, тахминан ана шундай алмаштиришни назарда тутдик. Бироқ турмуш ҳатто энг дадил таклифларга ҳам анча тузатишлар киритди. Бугунги кукда биз депутатларни алмаштириш жиҳатидан, эҳтимол, ҳеч ким кўзда тутмаган нисбатларга эга бўлиб турибмиз.

Мана, аниқ рақамларни келтираман: ҳозирги пайтгача 183 депутат ССЖИ Олий Кенгашидан, 99 депутат Иттифоқ Кенгашидан ва 85 депутат Миллатлар Кенгашидан чиқариш тўғрисидаги илтимос билан ариза берган (уларнинг рўйхати сизларнинг қўлингизда).

Бу рақамлар замирида қандай маъно бор?

Ҳар бир депутат ўзининг номзоди алоҳида кўрсатилишига муносибдир, бироқ мен бундай имкониятга эга эмасман ва ариза берганлар орасида саноат ва қишлоқ хўжалиги ходимларидан 77 киши (Олий Кенгашга ана шу соҳадан 263 киши сайланган эди), ишчи ва колхозчилардан 41 киши (158 кишидан), фан, маданият, халқ таълими ва соғлиқни сақлаш ходимларидан 41 киши (151 кишидан), совет ходимларидан 31 киши (43 кишидан), партия ходимларидан 6 киши (44 кишидан) борлигини айтмоқчиман. Эркаклар 147 кишини (улар умумий рўйхатда 442 киши) ва хотин-қизлар 37 (жами 100) кишини ташкил этади.

Бундан ташқари депутатлик ваколатлари муддатидан илгари тўхтатилганлиги, шунингдек бир қанча ўртоқларимиз вафот этганлиги натижасида 8 та бўш жой бор.

Кўриб турибсизларки, ҳурматли депутатлар, янгилаш даражаси Конституция талаб этганидан кўра анча юқори бўлиши керак. Бу эндиликда 20 ва 30 фоизни эмас, балки тахминан 40 фоизни ташкил этади! Бундай ҳолатда нима қилиш керак? Комиссия барча жумҳуриятлар, депутатлар гуруҳлари билан, кўпгина депутатлар, шунингдек, ҳуқуқшунос олимлар билан маслаҳатлашди ва шундай фикрга келди: алмаштиришнинг бундай юқори даражада эканлиги Олий Кенгаш олдига жуда катта муаммоларни қўйса ҳам, биз барибир ихтиёрийлик қоидасига амал қилишимиз, депутатнинг ҳоҳиш-иродасини ҳурмат қилишимиз ва инобатга олишимиз лозим.

Съездни тайёрлаш комиссияси депутатларнинг аризаларини синчиклаб таҳлил этди. Депутатлар асосланаётган сабаблар ғоят хилма-хилдир. Бунда орадан бир йил ўтгач, Олий Кенгаш таркибини мажбурий янгилаш тўғрисидаги кўрсатма ҳам таъсир қилди, албатта. Ишдаги жуда катта қийинчиликлар, катта куч ва ғайрат талаб этилиши, Олий Кенгаш ишлашига тўғри келган ҳаддан ташқари танқид ва ўз-ўзини танқид муҳити ҳам таъсир ўтказди. Қонун лойиҳалари хусусида ишлаш учун мутлақо зарур бўлган жуда катта ҳажмдаги ва ўз хусусияти жиҳатидан кўпчилик учун янги бўлган ахборотни ўзлаштириш осон бўлмади. Мутлақо шахсий тусдаги масалаларни ҳам — турмуш шароитининг ноқулайлигини, оилавий шароитни, пенсияга чиқишни ҳам кўрмаслик мумкин эмас. Сизлар бундай ноқулайликни Съезд пайтида сезиб турибсиз, Олий Кенгаш аъзолари эса уни узоқ ойлар давомида бошидан кечирмоқдалар. Сабаблар орасида ўзининг асосий ишига эътиборни қаратиш истаги, ана шу ишни парламентдаги фаолият билан бирга қўшиб олиб бориш мушкуллиги тилга олинди. Яъни, ариза беришдан аввал депутатлар Олий Кенгашда фаол ишлаш соҳасидаги ўз имкониятларини ҳар томонлама чамалаб кўрдилар.

Шу муносабат билан, ҳурматли депутат ўртоқлар, асосий мавзудан бироз четга чиқмоқчиман ва Миллатлар Кенгашининг раиси номидан ҳамда ўзим Иттифоқ Кенгашининг раиси сифатида — умид қиламанки, Олий Кенгаш Раиси ҳам бизнинг бу фикримизга қўшилади,— шуни қатъий қилиб айтмоқчиман: бугун парламентдаги ўринни бошқа депутатга бераётган халқ депутатларининг ҳар бири Олий Кенгашда алоҳида ўрин тутди, парламентнинг улкан жамоасида ўзининг алоҳида мавқеига эга бўлди. Афсуски, баъзи сайловчиларимиз фаолликнинг ташқи кўринишига қараб баҳо беришга жуда тез кўникиб қолдилар ва Олий Кенгашнинг аъзолари ўзларининг асосий ишини газеталарнинг мухбирлари билан ва ялпи мажлисларда телевидение камералари олдида бажармаганликлари уларнинг ҳаммасига маълум эмас. Уларнинг асосий иши қўмиталарда, комиссияларда, кўпдан-кўп муассасаларимизнинг эксперт гуруҳларида олиб борилди. Улар меҳнатининг натижалари мамлакат турмушига оид 150 тадан ортиқ йирик масалани муҳокама қилганлигимизда, 70 тадан ортиқ қонун қабул этганлигимизда ўз ифодасини топди. Ана шу қонунларнинг кўпчилиги ССЖИ тарихида илк бор қабул қилинганлигини таъкидламоқчиман.

Агар телетомошабинлар баъзиларни экранда тез-тез, бошқаларни эса камроқ кўришган бўлса, бу—у ёки бу депутат қандай ишлаганлигининг умуман мезони эмас. Агар шундай мезон тўғрисида гапириладиган бўлса, сизларга тақдим этилган ва тўла ҳуқуқ билан Олий Кенгаш ҳар бир аъзосининг ҳисоботи деб ҳисобланиши мумкин бўлган ушбу ҳужжат мана шу ССЖИ Олий Кенгашининг фаолияти тўғрисидаги ҳисоботдир.

ССЖИ Олий Кенгаши аъзоларининг асосий ҳиссаси эса, менимча, улар ҳокимиятнинг ўзининг конституциявий мақоми жиҳатидан ҳам, иш мазмуни жиҳатидан ҳам янги олий органи қарор топишини таъминладилар. Улар давлатчилигимизнинг марказий таянч муассасаси сифатида Олий Кенгаш қарор топишига асос солдилар. Олий Кенгашга турлича муносабатда бўлиш, кўп нарсалар учун уни танқид қилиш мумкин ва зарур, бироқ ҳеч ким Олий Кенгашнинг дастлабки «туркуми» ҳақиқатан ҳам янги совет парламентини тузганлигини ҳеч ким рад эта олмайди. Шунинг учун ҳам ҳар бир депутатнинг алоҳида тарзда қўшган ҳиссаси ҳеч муболағасиз жуда катта аҳамиятга эгадир. Уларнинг ҳар бири ўзи яшаб турган жойга қайтгач, Олий Кенгашда ўзи амалга оширган ишлар тўғрисида сайловчилари ҳузурида ўз бурчини тўлиқ бажарганлигини ҳис этган ҳолда — такрор айтаманки, парламентимизнинг бутун фаолияти хусусида ҳисоб бериши мумкин. Улар бошқа депутатларга қараганда сайловчилар билан камроқ учрашган бўлсаларда ва бундан бирмунча нохушлик ва ташвиш сезсалар-да, улар сайловчиларнинг топшириқларини муносиб бажардилар. Шу боисдан мен съезддан ва унинг раёсатидан бизлар билан елкама-елка ишлаган, одатдан ташқари, баъзан эса ўртага қўйиш қийин бўлган муаммоларни ҳал этган ўз ҳамкасбларимизга биз, палаталарнинг раислари астойдил миннатдорчилик билдиришимизга қўшилишингизни сўрардим.

Шу тариқа, ўртоқ депутатлар, ҳозирги вақтда бўшаб қолаётган ўринлар Конституцияда кўзда тутилган янгилаш нормасидан ошиб кетади ва бинобарин, мен илгари айтиб ўтганимдек, бешдан бир қисми тўғрисида гап бориши мумкин эмас. Биз IV Съезд учун Олий Кенгаш таркибини деярли икки ҳисса янгилаш тўғрисидаги масалани ҳал қилишимиз керак. Нима сабабли фақат IV Съезд учун шундай? Келгусида ишлар қандай бўлишини вақт кўрсатади. Эҳтимол, келгуси янгилаш пайтида бундай аризалар анча кам бўлар. Шунинг учун ҳозир ССЖИ Конституциясига, Съезд ва Олий Кенгашнинг мазкур масалага оид иш тартибига ўзгартишлар киритиш зарур бўлмаса керак, деб ўйлайман. Съездга тайёргарлик комиссияси номидан сизнинг муҳокамангизга ҳозирги янгилаш ҳолатига қараб норма белгилансин, деган таклифни киритаман.

Бунинг устига, депутат ўртоқлар, шахсий аризалар янгилашнинг бутун ҳажмига таъсир этмайди. РСФСЖнинг баъзи минтақаларида, Молдовада депутатлар гуруҳлари — мен бунда ҳудудий гуруҳларни назарда тутаяпман — бир қанча халқ депутатларини Олий Кенгашдан чиқариш тўғрисидаги таклифларни киритдилар. Ваҳоланки, Олий Кенгаш аъзолари бўлган депутатлар бундай истакни билдирмадилар. Иш тартибида бундай имконият ҳам кўзда тутилганлиги сизларга маълум.

Бошқача қилиб айтганда, биз ҳудудий депутатларнинг вакиллари Олий Кенгашдан чиқиш учун тавсия этилаётган яна бир депутатлар рўйхатини муҳокама қилишимизга тўғри келади. Ҳозиргача тўққиз номзод хусусида шундай таклифлар билдирилди. Уларнинг фамилиялари қўлингизда бўлган китобчанинг 25-, 26-бетларида келтирилган (2-руйхат).

Шунинг учун мен ўртоқ Масалиев Абсамат Масалиевич ва ўртоқ Василий Иванович Цоларнинг фамилияларинигина ана шу рўйхатдан чиқаришни илтимос қилган бўлур эдим. Улар ҳудудлар билан маслаҳатлашувдан кейин уларни биринчи рўйхатга ўтказишни сўрадилар, яъни Олий Кенгашдан чиқиш тўғрисида ариза ёздилар.

Биз ҳам депутатларни ҳудудий гуруҳларнинг ташаббуси билан алмаштириш сабабларини ўрганишга ҳаракат қилдик, бунинг сабаблари турлича. Асосан — бу парламентга ёш кучларни киритиш ва энг фаол депутатларни сайлаш истагидир. Афсуски, гуруҳларнинг барча қарорлари расмийлаштирилган баъзи протоколларда депутатларни Олий Кенгаш таркибидан чиқаришнинг жиддий сабаблари баён этилмаган. Бу эса ҳозирнинг ўзидаёқ шу ерда Съездда Олий Кенгаш таркибидан чиқарилаётган айрим депутатларни қўллаб-қувватлаш ҳаракати бошланишига сабаб бўлди. Биз ҳозирдаёқ шу хусусда оғзаки ва ёзма талабномалар олдик, бироқ мен шуни таъкидлашим керак: ҳудудлардан сайланган депутатлар гуруҳининг таклифларига биринчи ўрин бериб келинган ва шундай бўлиб қолади ва мен Съездни уларнинг барча тавсияларига ғоят эътибор билан муносабатда бўлишга даъват этаман.

Сизлардан яна шундай ҳолатга эътибор беришингизни сўрайман. Кўпгина ҳолларда жумҳуриятлар ва минтақалар сайлаши учун таклиф этиладиган номзодлар сони Олий Кенгашдаги бўшайдиган ўринлар сонига мувофиқ келади, яъни бешта ўрин бўшаса, жумҳуриятлардан бешта таклиф берилади. Бироқ истисно жиҳатлар ҳам бор. Масалан, Миллатлар Кенгашида бўшайдиган тўртта ўринга Россия Федерациясидан бешта номзод тавсия этилди. Москва шаҳридан (Иттифоқ Кенгаши) бўшайдиган тўртта ўринга олти номзод таклиф этилди. Қирғизистон депутатлари тўртта ўринга (Миллатлар Кенгаши) 6 номзод таклиф этдилар. Буни қўлларингиздаги рўйхатдан кўриш мумкин. Эҳтимол, уларнинг ҳаммаси кейинчалик тегишли ахборотномаларда кўрсатиб ўтилади.

Умуман ССЖИ Олий Кенгашидаги бўшаб қоладиган 201 ўринга—агар барча таклифлар ҳисобга олинадиган бўлса—ҳаммамиз 209 номзодни тавсия этамиз. Ана шу номзодларнинг барчаси, мен юқорида айтиб ўтганимдек, жумҳуриятлар ва минтақаларда депутатлар гуруҳлари батафсил муҳокама қилганидан кейин кўрсатилди. Рўйхатларда турли гуруҳлар ва фракциялардан халқ депутатлари вакиллари борлигини ҳам таъкидлаб ўтиш лозим. Айни пайтда жумҳуриятлар ва минтақалардан сайланган депутатлар гуруҳларининг таклифлари билан депутатлар гуруҳларининг фикри кўпинча бир-бирига мос келди.

Депутатларни алмаштириш қоидасининг ўзи анча кескин танқид қилинганлигини ҳам Съездга маълум қилмаслигим мумкин эмас. Олий Кенгаш таркибини ҳозирги тарзда янгилаш тартиби парламент корпуси сифатининг пасайишига олиб келиши мумкин. Шунинг учун бўш жойларни, яъни мамлакат Олий Кенгашига депутатлар сайлашни ҳудудий депутатлар вакиллари фикрини ҳисобга олмай, Съезднинг ўзи сайлаши таклиф этилди. Умуман депутатлар гуруҳлари бўйича ёки партия фракциялари бўйича янгилаш ғояси ўртага қўйилди.

Комиссиянинг фикрига кўра, бундай таклифлар етарли асосга эга эмас. Чунки, масалан, янгилаш тартибини ўзгартириш учун ССЖИ Конституциясига ва иш тартибимизга тегишли ўзгартишлар киритиш зарур. Ички инқилобни фақат ана шундан бошлаш мумкин. Бундан ташқари, гуруҳлар ва фракциялар ёндашувини амалга ошириб бўлмайди. Гап шундаки, кўпгина депутатлар бир вақтнинг ўзида 2, 3, баъзан эса 5 та депутатлар гуруҳларига аъзодирлар. Бу эса шу заҳотиёқ кимларгадир бир неча овоз, кимларгадир бир овоз берилишига имконият яратади ва бу нимага олиб келиши тушунарлидир.

Мана шунинг учун ҳам Съездни тайёрлаш комиссияси янгилаш тўғрисидаги масалани кўриб чиқар экан, Олий Кенгаш қандай қоидалар асосида сайланган бўлса, ўшанга амал қилиш зарурлигини ёқлаб чиқди ва жумҳуриятлар билан минтақалар уни қатъиян қўллаб-қувватлади. Жумҳуриятлар ва минтақалар янгилашнинг ҳудудий қоидасидан чекинмаслик керак, деган фикрни билдирдилар. Айни пайтда барча жумҳуриятлар, барча минтақалар шундай фикр билдирдилар. Уларнинг ўзлари Олий Кенгашга кимни тавсия этишни, уларнинг фикрича, ким парламентимизнинг амалий имкониятини сақлаб қолишга яхшироқ ёрдам бера олишини белгилаб бердилар.

Шу жиҳатдан қараганда, Бурят, Мари, Тува ва Қалмиқ жумҳуриятлари Иттифоқ Кенгашида умуман ўз вакилларига эга бўлмаганликларини айтишим лозим. Халқ депутатларининг биринчи Съездида улар улушга эга бўлолмадилар. Эндиликда Қалмиқ жумҳуриятидан ташқари, ана шу жумҳуриятлар Иттифоқ Кенгашида овозга қўйиш учун ўз номзодларини, жумладан, депутат Юрий Мартинович Чемоданов номзодини (Мари Жумҳуриятидан) рўйхатга киритиш тўғрисидаги таклифни ўртага қўйдилар. Ёдингизда бўлса, биринчи Съездда унинг ҳақида кўпгина баҳслар бўлган эди.

Айни пайтда Куйбишев вилоятининг вакиллари парламентда ўз вакили бўлсада, Олий Кенгаш таркибига сайлаш учун яна икки номзодни рўйхатга киритишни таклиф этдилар.

Натижада овоз бериш якунларига кўра, гарчи, жумҳурият депутатлар кенгаши ССЖИ халқ депутатларининг биринчи Съезди белгилаб берган барча нормаларни тасдиқлаган бўлсада, парламентдаги депутатлар ўринларини Россия Федерацияси минтақалари бўйича қайта тақсимлаш истисно этилмайди.

ССЖИ Олий Кенгашига сайлаш учун тавсия этилаётган депутатлар таркибини таҳлил этадиган бўлсак, нималарни назарда тутамиз?

Шуни ишонч билан олдиндан айтиш мумкинки, янгилаш якунларига кўра, ёш депутатлар сони (30 ёшгача бўлган) икки баравар, саноат, қурилиш ва алоқа ходимлари 41 киши, жумладан, ишчилар, бригадирлар ва мастерлар 17 киши кўпаяди. Айни пайтда жамоат ташкилотлари (Тинчлик фонди, Қизил крест ва бошқалар) вакилларининг сони 13 киши кўпаяди. Бироқ, афсуски, қишлоқ хўжалиги ходимлари 12 киши камаяди, жумладан, жамоа хўжаликлари раислари ва шўро хўжаликларининг директорлари 8 киши камаяди. Совет ходимлари сони 19 киши, хотин-қизлар 6 киши камаяди. Ҳуқуқшунослар ва иқтисодчиларни олдинги даражада (Олий Кенгаш таркибидан чиқиш тўғрисидаги маълумотларга нисбатан) сақлаб қолишга муваффақ бўлинади.

Маслаҳатлашиб олишимиз лозим бўлган яна бир масала бор. Литва ва Эстониядан депутатлар гуруҳлари ССЖИ Олий Кенгашини янгилаш тўғрисидаги ўз таклифларини айтмадилар. Тўғри, ана шу жумҳуриятлардан икки депутат (Миллатлар Кенгашида) тегишли аризаларни берди. Съездни тайёрлаш комиссияси шундай иш тутишни таклиф этади: халқ депутатларининг шахсий илтимосларини қондириш, бўшаб қолган ўринларни ана шу жумҳуриятлар ихтиёрида қолдириш керак. Мен буни агар бугун ана шу жумҳуриятлардан Олий Кенгашни янгилаш тўғрисидаги таклифлар тушмаган бўлса, эртага улар мазкур жумҳуриятларнинг конституциявий ҳуқуқи билан иш кўриши мумкинлиги билан изоҳлаган бўлур эдим. Умуман, бу масалани съезд ҳал этиши керак.

Шу тариқа, ўртоқ халқ депутатлари, энг аввало, биз қуйидаги жиҳатларни аниқлаб олишимиз лозим.

Биринчи. Биз ССЖИ Олий Кенгаши аъзоларининг шахсий аризаларига кўра, ваколатларини ўзидан соқит қилиш тўғрисидаги илтимосини қондириш ҳақида Съезд қарорини қабул қилишимиз керак. Олий Кенгаш ана шу аъзоларининг рўйхати қўлингизда бор.

Иккинчи. Ўзлари ариза бериш истагини билдирмаган, бироқ ҳудудий депутатлар гуруҳлари алмаштирилишини таклиф этган 9 нафар депутатнинг рўйхати бор. Ана шу номзодларни биз яширин овозга қўйишимиз керак. Биз фақат ана шундай овоз бериш натижаларига кўра, қабул қилишимиз мумкин.

Учинчи. Биз Иттифоқ Кенгашига ва Миллатлар Кенгашига сайлаш учун тавсия этилган депутатлар рўйхатини аниқлаб олишимиз лозим. Бу рўйхат, мен юқорида айтиб ўтганимдек, барча жумҳуриятлар, ўлкалар ва вилоятларда муҳокама қилинди, бу рўйхат ҳам қўлингизда.

Тўртинчи. Сизларнинг эътиборингизни бир ташкилий масалага қаратиш зарур.

Иш тартибининг депутатларни Олий Кенгаш таркибидан чиқариш тўғрисидаги қарор қабул қилиш тартибини белгилаб берадиган 55-моддасида ушбу масала юзасидан овоз бериш иш тартибининг 45-, 47-моддаларига мувофиқ ўтказилиши айтилади. 47-моддада Олий Кенгашга сайлаш чоғида жумҳурият ёки минтақадан энг кўп ва ССЖИ халқ депутатлари умумий сони овозининг ярмидан кўпроғини олган номзодлар сайланган, деб ҳисобланиши белгилаб қўйилган. Биз бу қоидани ҳисобга олишимиз ва ушбу қоида ССЖИ Олий Кенгаши янгиланиши муносабати билан унинг таркибидан депутатларни чиқаришга оид қарор қабул қилиш тартибига ҳам жорий этилишини ёдда тутишимиз лозим. 55-моддада бу тўла ва аниқ баён этиб берилмаганлиги учун мен бу ҳақда гапиряпман.

Нутқимни тамомлар эканман, бугун биз ҳал этадиган вазифа янги ва муҳим эканлигини яна бир бор таъкидлашни истардим. Биз бу вазифани қандай ҳал этишимиз ССЖИ Олий Кенгашини бундан кейинги янгилашни ташкил этиш ва ўтказиш учунгина эмас, янгилаш қоидаси қонун билан мустаҳкамлаб қўйилган ва амалга ошириладиган жумҳуриятлар парламентларининг иши учун ҳам катта аҳамиятга эга бўлади. Шу жиҳатдан қараганда, бизнинг ёндашувларимиз ва тажрибамиз давлат ҳокимияти жумҳурият идоралари ўз фаолиятида асосланадиган ва такомиллаштирадиган ўзига хос тажриба бўлиши мумкин.

Ниҳоят, яна бир масала. ССЖИ Олий Кенгашига ўтказилган дастлабки сайловдан шуни биламизки, сайлов натижалари ғоят қизғин муносабат билдирилишига сабаб бўлади ва у ҳаммага ҳам маъқул бўлмаслиги мумкин. Лекин биз ҳозир иккинчи сайловни ўтказяпмиз, муайян тажриба тўплаганмиз. Шунинг учун мен барча халқ депутатларини Съезд иродасига зарур даражада ҳурмат билан муносабатда бўлишга ҳамда биз ҳали Олий Кенгаш таркибини неча марта алмаштиришимизга тўғри келишини, муаммо ҳозирги, эҳтимол, Ватанимиз учун энг мураккаб босқичда Олий Кенгашга ким сайланишида эмас, балки унда ким энг кўп даражада самарали ишлаши мумкинлигида эканлигини ёдда тутишга даъват этишни жуда истардим.

Ёзувчи, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси бошқарувининг биринчи котиби, ССЖИ Ёзувчилар уюшмаси бошқаруви котиби

Депутат О. ЁҚУБОВ нутқи

(ССЖИ Ёзувчилар уюшмасидан, Тошкент шаҳри)

Ҳурматли ўртоқлар! Съездда сўзга чиққан деярли барча нотиқлар миллий низолар, миллатлар ўртасида тўқнашувлар ҳақида қалблари ташвишу аламга тўлиб гапирдилар. Бундайин кулфатни келтириб чиқараётган сабаблар кўп, бироқ битта сабаб, айниқса, аксарият нутқларда такрор-такрор айтилдики, бу — иқтисодий тенгсизлик муаммосидир. Гўё шундай ҳол юз берганки, ҳар бир жумҳурият мамлакатнинг бу умумий бебарака қозонига бошқаларга қараганда кўпроқ масаллиғ солаётиру, бироқ унинг «нонини» бошқалар «туя» қилиб кетаётир. Ҳурматли ўртоқ Борис Николаевич Ельцин бир сафар ҳатто шундай гапни айтишни ўзига эп кўрди: у бошқараётган жумҳурият 70 йиллик Совет ҳокимияти даврида мамлакатдаги бошқа барча жумҳуриятлар халқларини фақат едириб-ичиргангина эмас, боқиб келгани учун гўё ўзи ғариб аҳволга тушиб қолган эмиш.

Тобора авжга минаётган бу тортишувларнинг сабаби менимча шундаки, бир маҳаллар «бутун дунё пролетарлари доҳийси» ғайриқонуний қарор чиқарган эдики, бу қарор ҳар бир халқнинг Умумиттифоқ хазинасига қўшаётган ҳиссасини қатъий суратда сир тутиб келишга имкон яратди.

М. С. Горбачев ўзининг якунловчи нутқида бизнинг машҳур юртдошимиз Хўжа Насриддинни эслатиб ўтди. Мен Хўжа Насриддин ҳақида гапирмоқчиман. Бизда қадимда «ҳалфана» деган бир одат бўлган. Бу удумга кўра бир неча ялангоёқ, камбағал бир жойга тўпланиб ош дамлаган. Бири гўшт сотиб олган, бошқа бири думба, учинчиси — гуруч, чўнтагида сариқ чақаси ҳам бўлмаган мулла мирқуруқ, гадоси эса бир бош саримсоқ олиб келган.

Ялангоёқ дарвешларнинг бу зиёфатига Хўжа Насриддин раҳнамолик қилган. Улар олдиндан ошни ҳамма баравар ейиши керак, деган ўзаро битим тузишган. Бироқ баъзан шундай ҳам бўлганки, бир бош саримсоқ олиб келган гадо гўшт сотиб олиб келган ҳамтовоғидан кўра ошни кўпроқ туширишга уринган. Шундай пайтларда Хўжа Насриддин ёғоч қошиқ билан одобсизнинг бошига секин уриб қўйган.

Бугунги кунда Хўжа Насриддиннинг усулини қўллай олмайсиз, чунки сиз қўшнингизнинг бошига қошиқ билан туширсангиз, у сизнинг бошингизга чўмич билан солади. **(Залда кулги).** Нима қилиш керак? Менингча бунинг биттагина йўли бор, у ҳам бўлса статистикадаги Сталин жорий этган ғайри-қонуний сир сақлашни бекор қилиш керак. Негаки, бугун ҳар бир халқ умумиттифоқ хазинасига қўшаётган ўз ҳиссасини аниқ билишни истайди, устига-устак бу ҳиссанинг баҳоси Маслюков ва Воронин ўртоқлар ўзбошимчалик билан тайин этган нархларда эмас, балки жаҳон бозоридаги, дейлик ҳам нонга, ҳам бензинга, ҳам кўмирга ва ҳам пахтага тўланаётган аниқ муайян баҳоларда белгиланмоғи керак. Шундай қилинса, ким боқимanda экани, ким кимни боқаётгани ўз-ўзидан равшан бўлади-қолади. Боз устига ўзаро таъналар, хафагарчиликлар, тош отишларга чек қўйиларди. Энг муҳими — бу нарса меҳнат кишисининг қадр-қимматини ҳам барча халқларнинг қадриятини жой-жойига қўярди.

Биз шуни унутмаслигимиз керакки, жаҳондаги ҳар бир илғор халқ ўз ҳаётини ва келажак учун белгиланган план-режаларини тузганда чуқур илмий ҳисоб-китобларга асосланади. Фақат бизнинг ҳисоб китоб (статистика) ҳамон Сталин давридаги маъмурий-бюрократик аппаратнинг буйруқларига бўйсунган ҳолда факт ва рақамларни, бу деган сўз, ҳар бир халқнинг умумдавлат хазинасига қўшаётган ҳиссасини бузиб кўрсатади, оқибатда ССЖИга кираётган бирор-бир жумҳурият халқи умумдавлат бойлигига қўшаётган ўз ҳиссасини ҳануз билмай келаётир.

Энди яна бир фикр. Бу фикр ҳам одамларни ҳаяжонга солаётган энг катта ташвиш — жиноятчиликнинг ортиб бораётгани билан боғлиқдир. Бу — ҳақиқий кулфатга айланди! Одамлар беҳаловат. Мамлакатда қазиб олинаётган темирнинг ярми темир эшиклар ясашга сарф этилмоқда: бироқ бундан наф йўқ: менинг бир ветеран дўстим уйига ўн пудлик сейф курдирди, лекин бундан ҳам фойда чиқмади—унинг топган-тутганини сейф-пейфи билан кўтариб кетишди. **(Залда кулги).**

Майли, кетгани худо йўлига-ю, бироқ арзимаган нарса учун гуноҳсиз, ҳимоясиз одамларга нисбатан шафқатсизлик қилиняпти. Шу боисдан, менинг назаримда, ўртоқ Крючков чет эл айғоқчиларини тутиб олиш ҳаракатида юрган ўз қўшинларининг бир қисмини жиноятчилар билан курашга сафарбар этиб, тўғри иш қилди. Фақат истар эдимки, ўртоқ Крючков бу шпионларни «халқлар отаси» давридагидек, ҳар хил ижодий уюшмалар ва илмий институтлардан қидириб юрмасин, чунки бунга эҳтиёж ҳам йўқ: ҳаёт шуни кўрсатаётирки, биз яқин орада ўз союзларимизда бир-биримизнинг гўштимизни еб битирсак керак **(Залда кулги).**

Бироқ менинг ўйлашимча, ўртоқ Крючковнинг бу ташаббуси ҳали етарли эмас. Ўйлаб кўриш лозим: балки баъзи ҳарбий қисмлардан ҳам фойдаланиш керакдир. Бу шунчаки мулоҳаза учун ўртага ташланган бир фикр. Чунки жиноятчиликнинг авж олиши оқибатлари жамиятни жуда ёмон аҳволга солиши мумкин. Тез орада бирор-бир чора кўрмоқ лозим. Хуллас, биз шуни унутмаслигимиз керакки, бу муаммо халқни озиқ-овқат муаммосидан кўра кам безовта қилаётгани йўқ, халқ Съезддан муҳим қарорлар қабул қилишни муштоқ бўлиб кутаётир. **(Қарсаклар).**

ЎЗБЕКИСТОН ССЖ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚЎМИТАЛАРИДА

27 декабрь куни Тошкентда Ўзбекистон ССЖ Олий Кенгаши қурилиш, меъморчилик, уй-жой, маҳаллий хўжалик ва ободонлаштириш, соғлиқни сақлаш, хотин-қизлар ишлари, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, фан, маданият, халқ таълими ва маданий меросни муҳофаза қилиш, транспорт, йўл хўжалиги, алоқа ва информатика, саноат, халқ истеъмол моллари, аҳолига хизмат кўрсатиш ва савдо қўмиталарининг, шунингдек фахрийлар ва ногиронлар ишлари қўмитасининг қўшма мажлиси бўлди.

Халқ депутатлари Тошкент шаҳар, Андижон ва Самарқанд вилоятлари кенгашларининг, вазирликлар, жумҳурият давлат қўмиталари ва идораларининг, муассасалар ҳамда ташкилотларнинг уй-жойларни, ижтимоий соҳани 1990—1991 йиллар қиш даврида ишлашга тайёрлаш юзасидан қандай иш олиб бораётганликлари тўғрисидаги масала муҳокама қилинди.

Мажлисда муҳокама этилган масала юзасидан тегишли қарор қабул қилинди. Вазирликлар, давлат қўмиталари ҳамда идораларга халқ депутатлари вилоят ва Тошкент шаҳар Совети ижроия қўмиталарига қишга тайёргарлик кўриш юзасидан белгиланган тадбирлар бажарилишини пухта ўрганиш ва кўрсатилган камчиликларни сўзсиз бартараф этишга доир қўшимча тадбирлар кўриш тавсия қилинди.

Қўмиталар 1991 йилнинг февралида мазкур масалани яна кўриб чиқишга қарор қилдилар.

(ЎзТАГ).

ССЖИ халқ депутатларининг тўртинчи Съездида

ЙЎЛ ТАНЛАБ ОЛИНДИ. ТАШВИШЛАР ВА УМИДЛАР ҚОЛМОҚДА

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Башарти, Россия Федерациясидаги ўртоқлар танлаган ёндашув қабул қилинадиган бўлса, у ҳолда бир қанча раҳбарлар айтганларидек, улар нарх сиёсатини ўзгартиришга мажбур бўладилар, акс ҳолда улар ўз жумҳуриятларининг харажатларини қоплай олмайдилар. Булар бир жумҳуриятда пахтанинг нархи бўлса, иккинчисида олтиннинг нархи, учинчисида нефтнинг, газ, шакар, буғдойнинг нархи — ҳамма нарсанинг нархидир.

Агар бу йўл қабул қилинадиган бўлса, шу вақтгача қилинган ишларнинг ҳаммаси (барча қийинчиликларга қарамай, ҳозиргача хўжалик шартномаларининг сал кам 80 фоизи бир хил нарх базасида тузилган) портлаб кетади. Аслида бу, ўртоқлар, ҳар ким «қўлингдан келса—ўзингни қутқар» деган қоида асосида яшай бошлайди. Бу эса иқтисодиётнигина эмас, балки бутун Иттифоқни барбод қилишдир.

Комиссияда ишлаган ўртоқлардан кеча маълумот олдим, дарҳол И. С. Силаев билан учрашишни топширдим. Бундай учрашув бўлиб ўтди, лекин позициялар ўзгармай қолаверди. Шу куни РСФСЖ Олий Кенгаши мажлисида жумҳурият бюджет системасининг қоидалари муҳокама қилинди, бугун эса қабул қилинган қарорлар тўғрисидаги ахборот матбуотда эълон қилинди. Позицияларни келишиб олиш ва Иттифоқ доирасида иқтисодий битим тайёрлаш шароитида шундай қилинди.

Иттифоқ режаларини пул билан таъминлашга Россия бюджетидан 23,4 миллиард сўм ажратилади — бу жорий йилдагидан 119 миллиард сўм кам. Бунинг Иттифоқ бюджетига таъсири қандай? Айрим рақамларни келтириб ўтишга рухсат этгайсиз. Иттифоқ бюджетида халқ хўжалигини пул билан таъминлашга 51 миллиард сўм кетади. Халқ хўжалигини пул билан таъминлаш нима ўзи? Кўмир нархидаги тафовутни қоплашга 15,6 миллиард сўм, шу жумладан Донецк ҳавзасига — 6 миллиард сўм, Кузнецк ҳавзасига деярли 3 миллиард сўм, Печора ҳавзасига — 800 миллион сўм, Қарағанда ҳавзасига — 1,3 миллиард сўм сарфланади. Бу базавий тармоқ бўлиб, металлургия ҳам, бутун мамлакат ҳам шу тармоққа боғлиқ. У қийин шароитда ишлайди ва мадад беришни талаб қилади. Иттифоқ бюджетининг биринчи моддаси ана шундай.

Сўнгра геология-қидирув ишлари; бу ишлар ҳаммага зарур, чунки геология-қидирув ишлари ресурсларни кўпайтиради, иқтисодиёт шу ресурслар базасида ривожланади, бу соҳага сал кам 8 миллиард сўм сарфланади. Ҳар қандай жамиятни олға томон ҳаракат қилдирадиган ва бутун жаҳон талашиб тортишаётган илм-фанни ривожлантириш учун харажатлар 14,1 миллиард сўмни ташкил этади. Иттифоқ зиммасига тушадиган ижтимоий-маданий тадбирларни пул билан таъминлашга 18,4 миллиард сўм, халқ таълимига 6,6 миллиард сўм сарфланади. Бу — Москва давлат дорилфунуни, Москва давлат техника билим юрти, Москва авиасозлик илмгоҳи, Москва энергетика илмгоҳи ҳамда бутун мамлакат учун кадрлар тайёрлаб берадиган бошқа бир қанча йирик марказлардир. Маданиятга дотация нима? Бу — Большой театр, Малий театр, МХАТ, филармония фаолияти, Ленин номли кутубхона ва шу кабилардир. Соғлиқни сақлаш Иттифоқ бюджетидан пул билан таъминланади, масалан, Бакулев номли юрак-қон-томир жарроҳлиги илмгоҳига 16 миллион сўм сарфланади, мия жарроҳлиги, педиатрия, онкология илмгоҳлари ва бошқалар. Яъни булар бутун мамлакат учун ишлаётган энг йирик «иттифоқ» фанимиздир.

Ниҳоят, ҳарбий харажатлар. Биз уларни қисқартиряпмиз, маълум қилганимиздек, салкам 7 миллиард сўм камайтириб қўйишни мўлжаллаб қўйдик. Ҳозир бу муаммо қандай ҳолатда эканлигини, у ўткир муҳокама қилинаётганлигини биласизлар; шунга қарамай, биз қисқартирдик ва тўғри иш қилдик. Ҳарбий харажатлар нималардан иборат? 8,3 миллиард сўм — ҳарбий хизматчиларга тўланадиган пул, 4 миллиард сўм — ҳарбий хизматчиларга пенсия, 3,3 миллиард сўм ҳарбий хизматчиларни ижтимоий таъминлаш режасини амалга оширишга, 3,5 миллиард сўм уй-жой ҳамда ижтимоий-маданий-маиший иншоотлар қуришга сарфланади ва ҳоказо. Табиийки, қурол-яроғга, мудофаага тааллуқли ҳамма нарсага, конверсияга ҳам пул сарфланади.

Ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларига 11 миллиард сўм кетади. Энди тармоқ режалари ҳақида. Булар нималардан иборат? 10 миллиард сўмдан кўпроғи — Чернобилга, салкам 1 миллиард сўм — Оролга, Қрим татарларни кўчиришга ва бошқа ишларга сарфланади. Аслида Иттифоқ бюджети ана шулардан иборат. Хўш, биз армияни тарқатиб фундаментал фанимизни беркитиб қўямизми. Ахир бу жиддий гап эмас.

Мамлакатдаги аҳволни муҳокама қилаётганимизда жумҳуриятларнинг ССЖИ Конституциясига ва қонунларига зид келмайдиган, уларнинг ваколатлари доирасида қабул қилинган қонунлари Иттифоқ шартномаси имзолангунга қадар амал қилади, деб ёзиб қўйдик. Шу тариқа қонунлар, жумладан, солиқлар тўғрисидаги қонунлар негизида 1991 йилги режа ва бюджетни тузиш ишлари олиб борилмоқда. Съезднинг шу қарорларига қарамай, россиялик ўртоқлар ҳозирча бу нарса уларнинг фикрини ўзгартиришни талаб қилаётганини тушунгилари келмаяпти, аммо мен масалани фожиали қилиб қўймоқчи эмасман — мана энди Россия Олий Кенгаши йиғилиб, ўзи қабул этган ҳамма қонунларни бекор қилиши керак, демоқчи эмасман. Йўқ, гап 1991 йил учун муваққат битим тузиш ҳақида боряпти, шу сабабли Конституцияга тўғри келмайдиган чора-тадбирларнинг амал қилишини шунчаки тўхтатиб қўйиш, шу тариқа келишилган иқтисодий битимга эришиш иложини топиш, ўзимиз бошлаган йўлни барбод қилмаслик керак. Бундан бошқача ёндашув — қонунлар урушидан ҳам ошиб тушган бўлур эди. Бу нарса иқтисодиётнигина эмас, мамлакатни ҳам барбод қилган бўлур эди. Шу сабабли, кимда-ким масъулиятни ўз зиммасига олиб, шундай ёндашувни амалга оширмоқчи бўлса, очиғини айтиш керак: бу нарса одамларнинг ҳеч нарсадан хабарлари йўқлигини ёки съезд томонидан ҳам, халқ томонидан ҳам қатъиян рад этилиши лозим бўлган режани ўйлаб қўйганлигини кўрсатади.

Дарвоқе, бир гуруҳ депутатлар шундай савол беришяпти: «РСФСЖ Олий Кенгаши корхоналар ва соҳибкорлик фаолияти тўғрисидаги РСФСЖ қонунини қабул этиб, ССЖИда корхоналар тўғрисидаги ССЖИ қонунининг амал қилишини бекор этганини қандай тушунмоқ керак? Яна қонунлар уруши, бир хил қонунларни иккинчи хилларига қарама-қарши қўйиш бошланяптими, мамлакатни инқироздан қутултириш юзасидан съезд қабул этган қарорларга қарамай, РСФСЖ раҳбарияти жумҳуриятлар билан Иттифоқнинг ўзаро муносабатларини боши берк кўчага киритадиган вазиятни тобора кучайтиряптими? Биз сайловчиларимизга нима деймиз? Президент сифатида сиз қандай йўл тутяпсиз? Шу муносабат билан сиз мана шундай қарама-қаршиликни тўхтатиш учун ушбу съездаёқ муҳим қарор қабул этиш зарур деб ҳисобламайсизми?» Хатнинг остига кўп имзо қўйилган.

Назаримда биз ўзимиз бошлаган йўлдан боравершимиз, чунончи, Иттифоқ шартномасига эришишни кўзлаб, ваколатларни қайта тақсимлашни мўлжаллаб, 1991 йил учун муваққат битим тузиш сари бораверишимиз керак, шундагина ҳаммаси жой-жойига тушади. Башарти, биз ўртоқлар, жадаллаштирмоқчи бўлган жараёнга қўшилиб кетадиган бўлсак, очиғини айтмоқ керак, бу — қалтис машмаша бўлур эди, бу нарса идора қилувчи барча тузилмаларни масъулиятли пайтда қатъият билан самарали ҳаракат қила олмайдиган бир нарса сифатида супуриб ташлаган бўлур эди. Биз бунга йўл қўя олмаймиз, деб ўйлайман.

Шу муносабат билан мен съезд муҳокамасига қисқача қарор лойиҳасини ҳавола этмоқчиман.

Биринчиси, 1991 йил учун муваққат иқтисодий битимни тайёрлаш соҳасидаги иш қандай бораётганлиги тўғрисидаги ахборот инобатга олинсин ва бу ишни тугаллаш юзасидан киритилган таклифлар маъқуллансин. Бу таклифлар Павлов айтган ва мен айтган фикрлардан иборат. Биз ўзимиз келишиб олгандек ва мамлакатдаги аҳвол ҳақида қабул этилган қарорга ўзимиз ёзиб қўйгандек иш тутишимиз керак, деб ўйлаймиз, «Федерация Кенгашига мазкур таклифларнинг амалга оширилишини таъминлаш тавсия қилинсин».

Иккинчиси. «Президентга қисқа муддат ичида умумиттифоқ ва жумҳурият бюджетидан ташқари барқарорлаштириш жамғармаларини вужудга келтириш юзасидан фармон чиқариш тавсия этилсин, шу фондларнинг ҳосил бўлиш манбалари ва улардан келишиб фойдаланиш тартиби аниқ белгилаб қўйилсин». Бу ўринда бирмунча ихтилофлар бор, аммо уларни ҳуқуқий жиҳатдан бартараф этмоқ керак.

Учинчиси. «ССЖИ Олий Кенгаши 1991 йилги режа ва бюджетни кўриб чиқиб, тасдиқлашни 1991 йил 10 январгача ниҳоясига етказсин».

Ниҳоят, тўртинчиси. «Молия идоралари ва солиқ инспекциялари ўз фаолиятида Иттифоқ қонунларига ва қабул этилган норматив ҳужжатларга қатъий амал қилиб, ягона молиявий сиёсат ўтказилишини таъминласинлар». Мен съезддан мана шундай топшириқни қарор тариқасида қабул этишни сўрайман.

Съезд Президент таклиф этган қарор лойиҳаси юзасидан номма-ном овоз беришга қарор қилди.

Тартиб-қоида юзасидан сўз олган касаба уюшмалари депутати **В. И. Романов** ҳар қандай қарор қабул этилишидан съездни огоҳлантириб, бу нарса Россия парламенти ва унинг раҳбарлари обрўсини туширади, деган фикрни айтди.

Унга эътироз билдирган **раислик қилувчи** бу ўринда гап съезднинг Президентга ва Федерация Кенгашига мамлакатдаги иқтисодий вазиятни барқарорлаштириш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш ва бунинг учун жумҳуриятлар билан зарур музокаралар ўтказиш тўғрисидаги топшириғини бажариш тўғрисида бораётганини таъкидлади. Қарор лойиҳасида РСФСЖ халқ депутатларини бирон-бир тарзда қоралаш ҳақида ҳеч қандай гап бўлгани йўқ, деди у.

Яна **М. С. Горбачев** сўз сўради, масаланинг моҳиятига депутатларнинг, бутун съезднинг диққат-эътиборини яна бир бор қаратмоқчиман, деди у, мамлакатнинг ҳозирги аҳволи, бундан қутилиш — биз учун бош масала. 1991 йил учун муваққат иқтисодий битим тузиш тўғрисидаги таклиф шу фикр асосида съезддан аввалоқ пайдо бўлган ва маърузада ифодалаб берилган эди, буни барча депутатлар қўллаб-қувватлашганди. Вазият нақадар кескин бўлмасин, Россия Федерацияси Олий Кенгашини, унинг раҳбариятини кимдир четлаштиряпти, деган таассуротга асло йўл қўймаслик керак. Бу — бўлмаган гап, мен таклиф қилган лойиҳадан бундай маъно чиқмайди. Гап фақат ўз йўлимизни яна бир карра тасдиқлаш ҳақидагина боряпти. Бузғунчилик йўлига ўтмаслик тўғрисида боряпти. Агар съезд ўз фикрини билдирмаса, ҳамма ҳайрон бўлиб қолади.

Қисқа мунозарадан кейин депутатлар танаффус вақтида зарур материалларнинг ҳаммаси кўпайтирилиб тарқатилади, шундан кейин ҳужжатнинг муҳокамаси давом эттирилади, деган тўхтамга келдилар.

Шундан кейин депутатлар умумхалқ овоз бериши (ССЖИ референдуми) тўғрисида илгари асос сифатида қабул этилган қонун лойиҳасини кўриб чиқишга киришдилар. Бу ҳужжат мамлакат Олий Кенгашининг комиссиялари ва комитетларида синчиклаб ўрганилди, ялпи мажлисда атрофлича муҳокама қилинди. Қонун лойиҳасини пухталаштириш юзасидан съезд тузган таҳрир комиссияси парламент аъзолари айтган қўшимча мулоҳаза ва таклифларни синчиклаб ўрганиб чиқди ва ўз мулоҳазаларини тайёрлади. Комиссия раиси **В. И. Казаков** шу мулоҳазаларни съезд қатнашчиларига маълум қилди, депутатлардан **А. И. Казанник, А. А. Шчелканов, А. А. Плотниекс, А. М. Оболенскийлар**нинг саволларига жавоб қайтарди.

Умумхалқ овоз бериши (ССЖИ референдуми) тўғрисидаги қонун муҳокама қилинмай тўлалигича қабул этилди. Депутатлар уни қабул этилган пайтдан бошлаб кучга киритиш тўғрисидаги қарорни ҳам маъқулладилар.

Шундан кейин **М. С. Горбачевга** сўз берилди. У Н. И. Рижковнинг сиҳат-саломатлиги ҳақида съездга ахборот берди. Унинг аҳволи — жиддий, аммо ёмонлашгани йўқ, деди М. С. Горбачев. Энг билимдон мутахассислар муолажага жалб этилди. Унга съезддан салом топширилди, у жуда миннатдор бўлди.

Раислик қилувчи съезд Котибиятининг ахборотини эълон қилди. Ахборотда бундай дейилади: бугун Борис Николаевич Ельцин ноль соат 40 минутда Якутскка учиб кетди. У 30 декабрда қайтиб келиши кутилмоқда. Съезд раёсати билан ёки съезднинг Котибияти билан бу ҳақда олдиндан ҳеч қандай келишув бўлмаган эди.

Съездда ССЖИ Вице-президенти сайлови юзасидан ўтказилган яширин овоз бериш натижаларини саноқ комиссиясининг раиси депутат **Ю. А. Осипьян** маълум қилганида жиддий вазият вужудга келди.

Овоз бериш учун 1892 бюллетень тарқатилган эди, деди у. Қутилар очилганида 1785 та бюллетень чиқди, шундан 113 таси ҳақиқий эмас деб топилди. Г. И. Янаев номзодини ёқлаб 1089 овоз, қарши 583 овоз берилди. Шундай қилиб ССЖИ Вице-президенти лавозимига номзод овозларнинг зарур миқдорини ололмади.

Ўткир мунозарадан кейин съезд кўпчилик овоз билан саноқ комиссиясининг протоколини тасдиқлади, мунозара давомида вужудга келган вазиятдан қутулиш йўли хусусида турли, баъзан бир-бирига мутлақо зид фикрлар айтилди.

Яна ССЖИ Президенти сўз олди. У овоз бериш якунлари юзасидан съезд қабул этган қарорга қўшилди. Ҳар қандай тур ва навдаги уйдирмаларга баҳона чиқмаслиги учун айни шундай қилиш керак, деб ўйлайман, деди **М. С. Горбачев,** Вице-президент тўғрисидаги масалани шу съездда ҳал қилиш керак, чунки яқин вақт ичида кадрларга оид кўп масалаларни ҳал этишга тўғри келади. Биз суръатни жадаллаштиришимиз ва янги командани тузишда ўралашиб қолмаслигимиз учун ҳаракат қилиш керак. Ҳа, очиғини айтганда, бу — бизнинг охирги имкониятимиз, агар раҳбарият бурилишни таъминлай олмаса, уни сиёсий майдондан олиб ташламоқ керак. Ўйлайманки, съезд бошидаёқ уни олиб ташламоқчи бўлган, аммо бунинг уддасидан чиқа олмаган бошқа кучлар мазкур масалани ҳал қиладилар. Аммо биз ўзимизнинг парокандалигимиз, келгуси босқичлардаги қатъиятсизлигимиз билан уларга совға инъом этмаслигимиз керак.

Атиги 583 киши ёки барча депутатларнинг 25 фоизи ўртоқ Янаевга қарши овоз берган экан, бу нарса менга муҳтарам съезддан менинг таклифимга қўшилишни яна бир бор илтимос қилиш имконини беради. Мен Вице-президент лавозимига сайлаш учун Геннадий Иванович Янаев номзодини яна ҳавола этаман. Ўзининг шахсий, сиёсий, ишчанлик фазилатлари жиҳатидан, ўзининг етуклиги жиҳатидан бу номзод мос келади. Жамиятда кураш бораётгани яққол кўриниб турибди. Шу боисдан мен мана шу жуда қийин бурилиш палласида ёнимда ўзим тўла-тўкис ишонадиган одам бўлишини хоҳлайман.

Шундан кейин авж олиб кетган қизғин мунозара давомида нотиқларнинг аксарияти Президентнинг таклифини қўллаб-қувватлади. Депутатлардан **Д. Н. Кугультинов, Д. С. Миронова, С. Ф. Ахромеев, А. М. Яковлев, В. П. Золотухин, Г. И. Еремей, Л. Я. Супрунов, С. М. Хожнев, В. Я. Азаров, Г. Н. Подберезский, Н. А. Назарбоев** ва бошқалар съездни Г. И. Янаев учун овоз беришга чақирдилар. Депутатлардан **Н. А. Куценко, Ю. Д. Черниченко, Б. В. Крижков** бунга зид фикрни айтдилар.

Мунозара тугагандан кейин тартиб-қоида тусидаги бир қанча таклифлар киритилди, жумладан, иш тартибига ўзгариш киритилсин, сайлов бюллетенларининг нусхаси ўзгартирилсин, деган таклифлар айтилди, Вице-президентнинг ваколатлари тўғрисидаги масала кўтарилди. Шу муносабат билан **А. И. Лукьянов** Конституциянинг айрим қоидалари юзасидан изоҳлар берди.

Раислик қилувчининг таклифига биноан Г. И. Янаевнинг номзодини яширин овоз бериш учун бюллетенга киритиб, бу ишни аввалги таркибдаги саноқ комиссиясига топширишга қарор қилинди.

Кечки мажлис ҳисоб комиссиясининг ССЖИ Олий Кенгаши Иттифоқ Кенгаши ва Миллатлар Кенгаши таркибини янгилаш муносабати билан эрталаб ўтказилган яширин овоз бериш натижалари тўғрисидаги маърузасидан бошланди. Комиссия раиси **Ю. А.Осипьян** мажлис баёнини ўқиб эшиттирди. Унда депутатлар А. А. Захаров А. А. Золотков, А. В. Левашев, И. В. Прудников, Д. А. Стародубцев, В. И. Трофимов, А. С. Цигельников, Ю. М. Чемоданов Иттифоқ Кенгашига, А. М. Оболенский, В. К. Черняк, Р. А. Сотиболдиев, Г. И. Шипитько, Г. В. Старовойтова Миллатлар Кенгашига сайланиш учун зарур миқдорда овоз ололмаганлиги қайд этилган.

Съезд мажлис баёнини тасдиқлаб, парламентнинг янгиланган таркиби сайланганлиги тўғрисида қарор қабул қилди. Миллатлар палатасида тўртта бўш жой вақтинча тўлдирилмай қолди: рўйхатга олинган даъвогарлар сайланмаганлиги натижасида Украина ва Арманистондан, депутатлар вакилларининг номзодларни кўрсатишдан бош тортганлиги натижасида Литва ва Эстониядан сайланиши керак бўлган депутатлар ўрни бўшаб қолди. Раислик қилувчи жумҳуриятларда тегишли норма сақланиб қолишини айтди.

А. И. Лукьянов ССЖИ Олий Кенгаши таркибига янги сайланган халқ депутатларини самимий табриклади, келгусидаги машаққатли ишларида уларга муваффақиятлар тилади. У шунингдек парламент бир оз танаффусдан кейин келгуси йил режаси ва бюджетини муҳокама этиш ва қабул қилиш учун 8 январда ўз ишини давом эттиришини маълум қилди.

Депутатлар ССЖИ халқ депутатини чақириб олиш тартиби тўғрисидаги ССЖИ Қонуни лойиҳасига оид масалани кўриб чиқишга киришадилар.

ССЖИ Олий Кенгаши халқ депутатлари Советларининг иши, бошқарув ва ўз-ўзини бошқарувни ривожлантириш масалалари қўмитасининг раиси **Н. Д. Пивоваров** ва Съезднинг ана шу қонун лойиҳасига оид таҳрир комиссиясининг раҳбари **А. А. Денисов** ахборот бердилар. Улар депутатларнинг ҳам, сайловчиларнинг ҳам манфаатларига дахлдор бўлган ҳужжат юзасидан катта ишлар олиб борилганини айтдилар, қонун матнини асосан маъқуллашни, сўнгра эса уни яна узил-кесил ишлаб чиқиш ва қабул қилиш учун Иттифоқ парламентига топширишни таклиф қилдилар.

Съезд ана шу фикрларга қўшилди ва ССЖИ халқ депутатини чақириб олиш тартиби тўғрисидаги қонун лойиҳасини асосан маъқуллаб ҳамда ССЖИ халқ депутатларининг съездида айтилган мулоҳаза ва таклифларни ҳисобга олиб, ишлаб чиқишни ва узил-кесил таҳрирда қабул қилишни топширди.

Съезд кун тартибининг иккинчи бандига ўтади.

ССЖИ Бош прокурорини тасдиқлаш тўғрисидаги масала кўриб чиқилади.

ССЖИ Президентининг фармони билан ана шу лавозимга тайинланган **Н. С. Трубин** ўз дастурини қисқача баён этиб берди.

Съезд номзодни қисқача муҳокама қилгандан кейин кўпчилик овоз билан Н. С. Трубинни ССЖИ Бош прокурори этиб тасдиқлади.

Сўнгра депутатлар ССЖИ Олий ҳакамлик суди раисини сайлаш тўғрисидаги масалани кўриб чиқишга киришдилар.

ССЖИ Олий Кенгаши тўртинчи сессияда ССЖИ Президентининг тавсиясига биноан В. Ф. Яковлевни ССЖИ Бош давлат ҳакамли этиб тайинлади. Энди Съезд уни ана шу лавозимга тасдиқлаши керак.

Раислик қилувчи ССЖИ Конституциясига ўзгартишларда ССЖИ давлат ҳакамлигини ССЖИ Олий ҳакамлик судига айлантириш кўзда тутилганини эслатиб ўтди. Шу муносабат билан В. Ф. Яковлевни ССЖИ Олий ҳакамлик судининг раиси этиб сайлаш ва айни пайтда унга ССЖИ Олий ҳакамлик суди тузилгунга қадар ССЖИ бош давлат ҳаками ваколатини юклаш таклиф этилади.

Съезд муҳокама қилмай мазкур таклифни ва тегишли қарорни тасдиқлайди.

Раислик қилувчи халқ депутатлари муҳокамасига ССЖИ Молия вазирининг ахбороти ва ССЖИ Президентининг нутқига доир қарор лойиҳаси тақдим этилганлигини съездга маълум қилди.

Ҳужжатни муҳокама қилишни **А. К. Орлов** бошлаб берди.

Мамлакатнинг молия сиёсатида «қонунлар уруши»га чек қўйиш зарур, деди у. Жумҳуриятларнинг сиёсий мустақиллигини иқтисодий мустақиллик билан чалкаштириб бўлмайди. Нотиқнинг фикрича, Иттифоқни барбод этиш Россиядан бошланди. **М. А. Бочаров**нинг фикрига кўра, «мустақиллик намойиши» жумладан Россия мустақил деб эълон қилинганлиги мажбурий йўлдир. Жумҳуриятлар Иттифоқ умумий маблағларни нимага сарфламоқчи эканлигини аниқ билишлари керак. Бундай вазиятда, деб давом этди у, якдиллик зарур. Парламентдаги «Иттифоқ» гуруҳининг депутатлари вужудга келган вазиятни қалтис деб баҳоламоқдалар, деди **А. Г. Чехоев.** Иқтисодий битим имзоланиши зарур, деди у.

Биз иқтисодиётдаги шундай вазиятни олдиндан кўра билишимиз лозим эди, деб ҳисоблайди **Б. В. Мирошин.** У Россия парламенти тутган йўлни қўллаб-қувватлади. **В. В. Бушуев** унинг фикрига қўшилмади. Б. Н. Ельцин мамлакат иқтисодиётини соғломлаштиришга тўсқинлик қилувчи бузғунчи кучларга бошчилик қилмоқда, — деди депутат **Б. М. Эргашев.** РСФСЖ Олий Кенгашининг Раиси ўз ҳаракатлари давлатимизни барбод этишга қаратилганига тушунади, деб давом этди у. РСФСЖ Вазирлар Кенгаши Раисининг биринчи ўринбосари **Ю. В. Скоков** муҳокама этилаётган масала юзасидан изоҳлар берди. Нотиқ вазиятни кескинлаштирмай, муаммони 10 январгача биргаликда кўриб чиқишни таклиф этди. Шундан кейин сўзга чиққан нотиқ **Н. А. Назарбоев** солиқ солишнинг мавжуд системасида умумиттифоқ фондига кўп миқдорда табиий ресурслар етказиб бераётган Қозоғистон ҳам ўз бюджетида каттагина камомадга эга бўлишини қўлидаги фактлар билан исботлаб берди. Бироқ деб давом этди нотиқ, ким кимга қанча қарз эканини ҳисоблай бошласак, ҳамма нарса барбод бўлади!

Съезд мунозарани тўхтатиш учун овоз беришидан олдин яна бир қанча қисқача нутқлар ва луқма ташлашлар бўлди. Мажлисни олиб борувчи эса **М. С. Горбачевга** сўз берди.

Биз съезд ишининг мамлакатдаги қалтис вазият билан боғлиқ қалтис маррасига етиб келганлигимиздан чўчимаслик керак, деди Президент. Съездга тақдим этилган ахборот зарур муносабат билдирилишини таъминлаганидан, биз тушиб қолган вазиятни англашга, ҳаракат усулларини ишлаб чиқиб, тўғри белгилашга ёрдам бераётганлигидан мамнунман.

Биз мамлакатдаги фавқулодда вазиятни ҳисобга олиб, 1991 йилги иқтисодий битимни тузишга оид ишларни бундан буён ҳам давом эттиришимиз зарур. Ҳар бир киши ўз ёндашувлари ва тасаввурлари асосида вазиятни ўз кучи билан ҳамда ўз ёндашувлари ҳамда воситалари билан қутқариб қолиш тўғрисида ўйлай бошлаши — бошқача ёндашувдир. Агар шундай йўлни танлайдиган бўлсак, унда иқтисодиёт барбод бўлиб, ижтимоий ва сиёсий оқибатларга сабаб бўлади, Иттифоқ ҳам барбод бўлади.

Ечимни топиш керак. Ечим шундан иборат бўлиши лозимки, биз муайян қоидалар асосида иқтисодий битимни тузишга яқинлашишимиз керак. Бундай қоидалар қабул қилинган қарорларда, жумладан Олий Кенгаш қарорларида бор. Улар солиқларга ҳам, шунингдек режа ва бюджет асосланиши керак бўлган бошқа нарсаларга ҳам тааллуқлидир.

Ана шу қоидаларга тўсқинлик қилиш ёки уларни олиб ташлашга уринишлар бўлди. Расмий идораларнинг қарорлари билан ҳам шундай қилинди. Ҳозир гап фақат жумҳурият тўғрисида бораётгани йўқ. Бизларни ўзимиз тушиб қолган ва агар ана шу ёндашувларни давом эттирсак, ундан чиқиб бўлмайдиган бошбошдоқликка қайтармоқчилар.

Бошқача йўл бўлиши мумкин эмас. Масалани ҳал этиш керак. Сизлар ҳатто битта банд билан чекланишингиз — Президент ахборотини маълумот учун қабул қилишингиз мумкин. Мен эса сизларга бошқа нарса тўғрисида гапирмоқчиман. Сизлар Федерация Кенгашида жараёнлар қандай кечаётганини, ким қандай мавқеда эканини ва биз қандай воқеа олдида турганлигимизни билишингиз керак эди. Мана шундай вазиятдан мен ўзим учун шундай хулоса чиқараман: бюджетни ССЖ Иттифоқи қабул қилган қонунлардаги қоидалар асосида шакллантириш йўлидан борамиз. Ана шу қонунларни ҳеч ким бекор қилмади ва бекор қилиш ҳуқуқига эга эмас. Мен мана шунга амал қилиб Президент сифатида иш кўраман. Шундай бўлади, деди у залдагиларнинг қарсаклари остида.

Шундан кейин сўзга чиққан ССЖИ Олий Кенгаши Иттифоқ Кенгаши режа ва бюджет-молия комиссиясининг раиси **В. Г. Кучеренко** ва депутат **Г. З. Грищенков** мазкур муаммо юзасидан съезд қарорининг баёнига оид бир қанча аниқ таклифлар айтдилар.

Съезд кўпчилик овоз билан қарор қабул қилди. Қарорда депутатлар 1991 йил учун муваққат иқтисодий битимни тайёрлашга оид ишларнинг бориши тўғрисида ҳамда Иттифоқ ва жумҳуриятларнинг бюджетларини тузиш чоғида вужудга келган танг вазият ҳақида ССЖИ Президентининг ахборотини маълумот учун қабул қилдилар. Съезд ССЖИ Президентига ва Федерация Кенгашига 1991 йилнинг 10 январигача бу ишни тугаллашни, мамлакатдаги аҳвол тўғрисида бундан илгари Съездда қабул қилинган қарор сўзсиз бажарилишини таъминлашни назарда тутишни топширди.

ССЖИ Вице-президенти сайловининг натижалари тўғрисида ахборот бериш учун саноқ комиссиясининг раисига сўз берилди. Берилган овозлар қуйидаги тарзда тақсимланди. Г. И. Янаевни ёқлаб 1237 киши овоз берди, 563 киши қарши овоз берди. Шу тариқа ССЖИ Конституциясига ва съезд иш тартибига мувофиқ депутат Г. И. Янаев ССЖИ Вице-президенти этиб сайланди.

Саноқ комиссиясининг баёни тасдиқланади. Овоз бериш якунларига кўра, съезд ўртоқ **Геннадий Иванович Янаев**ни **ССЖИ Вице-президенти** этиб сайлаш тўғрисида қарор қабул қилди.

Депутат ахлоқ-одоби масалалари комиссиясининг раиси **А. А. Денисов** депутат М. Н. Полтораниннинг Ленинград телевидениеси орқали эшиттирилган суҳбати муносабати билан депутат Б. Ф. Пилиннинг даъволарини кўриб чиқиш якунлари тўғрисида Съездга маълумот берди. Комиссия раиси суҳбатдаги баъзи фикрларини эслатиб, улар тахминий шаклда айтилганини ва шунинг учун М. Н. Полтораниннинг айтган гаплардаги баъзи бетакаллуфликларни таъкидлаш мумкин бўлсада, уни депутат одобини бузишда бевосита айблаб бўлмаслигини айтди.

Раислик қилувчи депутат ахлоқ-одоби комиссиясининг ахборотини маълумот учун қабул қилишни таклиф этиб, таҳрир комиссиясидан **А. С. Дзасоховга** сўз берди.

Съезд номига кўплаб хат ва телеграммалар тушди, деб хабар берди. Нотиқ Биз съезд номидан мамлакат халқларига мурожаатнома қабул қилиш лозим, деб ҳисоблаймиз. Бизга асосан Форс кўрфазидаги вазият муносабати билан ССЖИнинг ташқи сиёсий фаолияти тўғрисида бир қанча саволлар ҳам тушди. Шу муносабат билан тайёрланган қарор лойиҳаси депутатларга тарқатилди.

Комиссия раҳбари ССЖИ Президенти топширувига биноан 26 декабрь куни Бағдодга ССЖИ Вазирлар Кенгаши Раисининг ўринбосари учиб кетганлигини маълум қилди. У Ироқда турган 1700 нафар фуқаромиз хавфсизлигини таъминлаш ва уларни тезроқ мамлакатга қайтиб келишига оид қўшимча чора-тадбирлар кўради. 10 январгача бир неча махсус рейс билан уларни мамлакатга олиб келиш мўлжалланмоқда. Умуман совет раҳбарияти ва ташқи сиёсий маҳкамалар ССЖИ ўтказаётган сиёсатни тўла рўёбга чиқариш йўлидан бормоқдалар. Мазкур районда ҳарбий можарога йўл қўймаслик учун ҳали имконият бор.

Съезд баъзи аниқликларни ҳисобга олиб, таклиф этилган қарор лойиҳасини тузатишларни назарда тутиб тасдиқлади. Мамлакат халқларига мурожаатнома қабул қилинади.

ССЖИ халқ депутатларининг тўртинчи съезди ёпиқ деб эълон қилинади.

Совет Иттифоқи Давлат мадҳияси янграйди.

(ТАСС).

Ойнаи жаҳонда

Шанба

29 ДЕКАБРЬ

ЎзТВ I

11.30 Адолат Акбарова рақсга тушади. Фильм-концерт 11.50 Бобур. Пиримқул Қодировнинг «Юлдузли тунлар» романи асосида кўп серияли видеофильм. 9-қисм. 13.10 Замандас. 14.10 Кенжатойдан қўрқ, эй ғаним. Бадиий фильм. 15.20 Ягона оилада. Мусиқий кўрсатув. 18.05 Янгиликлар. 18.10 Қуёш учун ёстиқча. Мультфильм. 18.20 Болалар учун, Қувноқлар даврасида. 18.50 Меҳр ўчоғи. Бадиий-публицистик кўрсатув. 19.30 Ахборот. 19.50 Мушоҳада. 20.30 Ахборот. 20.50 Санъат усталари. Ўзбекистон халқ артисти Қизлархон Дўстмуҳамедова. 21.30 «Время». 22.00 Бобур. Пиримқул Қодировнинг «Юлдузли тунлар» романи асосида кўп серияли видеофильм премьераси. 10-қисм.

ЎзТВ II

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

18.00 Мультфильмлар. 19.00 Новости. 19.20 Душанбе, душанба дегани. Телефильм. 19.40 Асрори азал. Табиб Тўхтасин Тошпўлатов. 20.30 Ахбор. 20.50 Жашни камолот. С. Айний номидаги Ленин орденли Тожикистон академик опера ва балет театри 50 ёшда. 21.30 «Время». 22.00 Жашни камолот. (давоми). 23.10 Б. Кимёгаров фильмлари. Сиёвуш ҳақида достон. 2-серия. Буғу байроғи остида.

МТ I

10.30 «Маримба понес» болалар ансамблининг концерти. 11.00 Йил фасллари. Декабрь. 12.00 Белорус қишлоғида ярим соат. 12.30 Партнёр. Тижорат хабарномаси. 13.00 «Время». 19.00 «Время». 19.30 Оила экрани. Етти энага. 21.20 ССЖИ ҳукуматида. 21.30 «Время». 22.00 Россиянинг парламент хабарномаси. 22.15 Оперетта, оперетта. 23.30 «ТЯХ». 23.45 Ярим тунгача ва ярим тундан сўнг.

МТ II

9.00 Эрталабки бадантарбия машқлари. 9.15 Мультфильмлар. 9.35 Ҳужжатли фильмлар. 10.15 Танловдан сўнгги ўйлар. 10.55 Анатолий Соловьяненко саҳнада ва саҳнадан ташқарида. Телевизион ҳужжатли фильм премьераси. 11.45 Берегиня украин қўшиқлари студиясининг концерти. 12.10 Болалар учун фильм. Довюрак Широқ. 13.20 Коллаж. 13.25 Концерт. 14.40 Бир куни эски шаҳарда. Болалар учун қўғирчоқ спектакль. 15.25 Мусиқий хазина. И. С. Бах асарларини С. Навасардян ижро этади. 17.30 Россиянинг ҳужжатли экрани. Ота уйи. 19.00 Мультфильмлар: Кентервиль шарпалари, Масхарабоз ва крокс. 19.30 Арена. 20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар. 20.45 Объектив. 21.15 Долзарб интервью. 21.30 «Время». 22. ТВ TV ҳақида. 23.00 Иллюзион. Фанфан-тюльпан. Бадиий фильм.

Техника синфи

Тошкент машинасозлик илмгоҳи шаҳримиздаги қатор мактаблар ва ҳунар-техника билим юртлари билан ҳамкорликда иш олиб бормоқда. Айниқса пойтахтимиздаги 25-ўрта ҳунар-техника билим юрти педагогик жамоаси бу ишдан бениҳоя хурсанд.

Ҳар иккала илм даргоҳи ўртасида тузилган шартномада иқтидорли ўқувчиларда техника ижодкорлигини ривожлантириш кўзда тутилган. Илмгоҳ ташаббуси билан билим юртида махсус техника синфи очилди. У турли техникавий асбоб-ускуналар ва кўргазмали қуроллар билан жиҳозланди.

А. АЛИЕВ.

Театр

АБРОР ҲИДОЯТОВ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ ДРАМА ТЕАТРИДА — 29/XII да **Фармонбиби аразлади,** 30/XII да **Отасининг қизи.**

«Тошкент ҳақиқати» рўзномаси жамоаси рўзнома бўлим мудири Р. Ғаниевга онаси **Бозоргул ҚУДРАТОВАнинг** вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Муҳаррир Н. НАСИМОВ.

Д.—1949. Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс: 64684. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12